

LUNDS
UNIVERSITET

Pedagogiska institutionen
Box 199, 221 00 Lund

Kurs: FR1 301
Kandidatuppsats 10poäng
41-60poäng
Datum: 07-05-29

Tvåspråkighetsutveckling

Albansk-/svensktalande ungdomar berättar om sin
utveckling av tvåspråkighet utanför skolan

Merita Xhemajli & Ardita Xhemajli

Handledare:
Elisabeth Porath

ABSTRACT

Numbers of pages: 57 pages (including appendix).

Title: **Bilingual development**

"Albanian-/Swedish youth tell about their bilingual development outside School"

Writer: Merita Xhemajli & Ardit Xhemajli

Tutor: Elisabeth Porath

Datum: 2007-05-29

Summary:

We consider the meaning of leisure time for the human linguistic and cultural development of great meaning, in particular association with bilingual. We are both bilingual and have had the privilege to use and develop our knowledge likewise our experience during our education.

The purpose with our school essay is to investigate what the youth tell us about their bilingual development outside School time. Our target group is Albanian-/Swedish speakers from upper secondary youth. Based on our own experience we know that upper secondary School contributes to an increasing awareness about themselves and their own language and identity.

In our empirical study, we have used qualitative strategy and build our interview guide on the basis of the *semi structural method*. Furthermore we have carried out two different group interviews which consisted each between 6-7 interviewees. In our group interviews we added a structural model as we designed ourselves, a tape recorder and an interview guide.

Our result report has its inspiration in the scientific hermeneutic approach. Since we already have a preunderstanding of bilingual, we are therefore aware that people understand and interpret their world by the reality they find themselves to be.

Our respondents feel that they can identify themselves with both the Swedish and Albanian culture with language as their asset. Leisure time is the arena where linguistic usage and linguistic thinking shifts and vary depending on the situation they find themselves to be, for example at home, at leisure activities, with friends or during their stay in their former native countries. Our respondents feel that they have reached a sense of flexibility in their linguistic shifting and control over their linguistic usage.

Key word: Bilingual, half linguistic, communication stress, identity, cultural heritage, knowledge, bicultural, lifelong learning, empowerment.

ABSTRACT

Sidantal: 57 sid. (inklusive bilaga).
Titel: **Tvåspråkighetsutveckling**
”Albansk-/svensktalande ungdomar berättar om sin utveckling av tvåspråkighet utanför skolan”
Författare: Merita Xhemajli & Ardita Xhemajli
Handledare: Elisabeth Porath
Datum: 2007-05-29

Sammanfattning:

Fritidens betydelse för människans språkliga och kulturella utveckling anser vi har största betydelse, särskild i anknytning till tvåspråkighet.

Vi är själva tvåspråkiga och har haft privilegiet att använda och utveckla våra kunskaper likaså våra erfarenheter under utbildningens gång. Syftet med vårt projekt är att undersöka vad ungdomar berättar om sin utveckling av tvåspråkighet utanför skolan, där vår målgrupp är albansk-/svensk talande gymnasieungdomar. Utifrån egna erfarenheter vet vi att gymnasietiden bidrar till en ökad medvetenhet om sig själv samt om det egna språket och identiteten.

I vår empiriska studieundersökning har vi använt oss av kvalitativ strategi och byggt vår intervjuguide utifrån det semistrukturerade metoden. Vi har även genomfört två olika gruppintervjuer som bestått mellan 6-7 intervjupersoner. I våra intervjuer använde vi oss av en struktureringsmodell som vi själva konstruerat, en bandspelare och en intervjuguide.

Vår resultatredovisning har sin inspiration i det vetenskapliga hermeneutiska förhållningssättet eftersom vi redan har ett förförståelse utav tvåspråkighet och är därför medvetna om att människor tolkar och förstår sin värld utifrån den verklighet denne befinner sig i.

Våra respondenter känner att de kan identifiera sig med både den svenska och albanska kulturen i och med att språket är deras tillgång. Fritiden är arenan där språkbruket och språktänkandet skiftas och växlas beroende på den situation de befinner sig, exempelvis i hemmet, på fritidsaktiviteter, med vänner eller under vistelsen i hemlandet. Våra respondenter känner att de har uppnått en flexibilitet i deras språkväxling och kontroll över sitt språkbruk.

Nyckelord: Tvåspråkighet, halvspråkighet, kommunikativ stress, identitet, kulturellt arv, bildning, bikulturell, livslångt lärande, empowerment.

Innehållsförteckning

Förord.....	i
1. Inledning	1
1.1 Syfte	2
1.2 Språktillhörighet	2
1.3 Disposition	2
2. Teori	3
2.1 Litteratursökning.....	3
2.2 Tvåspråkighet.....	3
2.2.1 Språkets betydelse	3
2.2.2 Att vara tvåspråkig	4
2.2.3 Halvspråkighet.....	5
2.2.4 Kommunikativ stress.....	5
2.2.5 Attityder till tvåspråkighet	6
2.3 Lärande/bildning	7
2.3.1 Bildning.....	7
2.3.2 Kulturellt arv och bildning.....	8
2.3.3 Identitetsutveckling	9
2.3.4 Empowerment – kan främja tvåspråkighetsutveckling.....	10
2.4 Fritid.....	11
2.4.1 Fritidens definition	11
2.4.2 Föräldrarnas roll	11
2.4.3 Faderns påverkan.....	12
2.4.4 Familjekultur	12
2.4.5 Kulturella grupper	13
2.4.6 Det livslånga lärandet i sociala sammanhang	13
2.4.7 Det informella lärandet.....	14
3. Metod	15
3.1 Utgångspunkter	16
3.1.1 Förförståelse	16
3.1.2 Kvalitativa strategier	17
3.1.3 Val av intervju form	17
3.2 Genomförandet	18
3.2.1 Gruppintervjuer	18

3.2.2 Urval och population	18
3.2.3 Tillvägagångssätt.....	19
3.2.4 Intervjuguide	20
3.2.5 Observation av intervjuerna	20
3.2.6 Utförandet av intervjuerna	20
3.2.7 Anonymitet.....	21
3.2.8 Intervjusituationen.....	21
3.2.8.1 Grupp 1.....	21
3.2.8.2 Grupp2.....	22
3.2.8.3 Resumé.....	22
3.2.8 Bearbetning av intervjuerna	22
3.3 Diskussion kring trovärdigheten	23
4. Resultatredovisning.....	24
4.1 Tvåspråkighet.....	24
4.1.1 Språkets betydelse	24
4.1.2 Att vara tvåspråkig	24
4.1.3 Halvspråkighet.....	26
4.1.4 Kommunikativ stress.....	28
4.1.5 Attityder till tvåspråkighet	29
4.2 Lärande/bildning	30
4.2.1 Bildning.....	30
4.2.2 Kulturellt arv och bildning.....	30
4.2.3 Identitetsutveckling	31
4.2.4 Empowerment – kan främja tvåspråkighetsutvecklingen	32
4.3 Fritid.....	34
4.3.1 Föräldrarnas roll	34
4.3.2 Faderns påverkan.....	35
4.3.3 Familjekultur	36
4.3.4 Kulturella grupper	37
4.3.5 Det livslånga lärandet i sociala sammanhang	38
4.3.6 Det informella lärandet.....	39
5. Slutord.....	40
5.1 Slutsats	40
5.2 Egna tankar och reflektioner	41
5.3 Metoddiskussion	43
5.4 Utmaningar	43
5.5 Vidare forskning	44
6. Referenser	45

7. Bilaga 1 a

Förord

Fritiden är ett mål i sig och utgör själva kärnan
i betydelsen av att vara en fri människa
Aristoteles (384-322 f. Kr.)

Vi fann vår uppsatsidé mycket spännande och intressant att jobba med, i och med att vi själva är tvåspråkiga och detta var ett ämnesområde som berörde oss. Det möjliggjorde för oss att kunna relatera till den verklighet vi undersökte.

Till att börja med vill vi tacka modersmåsläraren och våra samtliga respondenter som möjliggjorde detta för oss. Tack, utan er hade det inte blivit någon uppsats!

Vi vill även tacka vår handledare för hennes vägledning och för den konstruktiva kritik vi fick under arbetets gång.

Slutligen vill vi tacka varandra för den stora förståelsen och för det tålamod vi haft gentemot varandra, vilket har underlättat vårt samarbete.

1. Inledning

Att vara tvåspråkig och växa upp i ett samhälle där språket är nyckeln till kommunikation är en viktig process för ungdomar att brottas med i denna verklighet. Fritiden är den som kan skapa möjligheter för de unga att själva kunna välja det språk de vill tala och använda i olika relationer. Att vara tvåspråkig innebär att kunna växla fram och tillbaka mellan två olika språk och oftast blir detta en omedveten process som skapar en viss flexibilitet. Denna flexibilitet kan påverka de unga på olika sätt beroende på hur föräldrarna fostrar dem, vilka vänner de umgås med och vilka aktiviteter de deltar i.

Grunden till vår uppsatsidé ligger hos oss själva. Att växa upp som tvåspråkig och leva i två olika kulturer har haft en stor betydelse för hur vi utvecklats som individer. Under skoltiden var man som elev en del av "alla andra" ungdomar genom att man talade samma språk som dem för att bli förstådd. Däremot blev fritiden den tid som knöt an de båda språken och de två olika världarna. Det gjorde att man skapade sig en egen identitet. I den albanska traditionen finns ett gammalt ordspråk som lyder "om du vill se din framtid, se dig omkring för att med de du umgås med, det är så du kommer att bli". För att få en större förståelse och en djupare inblick utav tvåspråkighetens utveckling bland ungdomar använde vi fritiden som vår största tillgång. Den grupp som vi valt att fokusera oss på är albansk-/svensktalande gymnasieungdomar. Anledningen till att vi valt just denna målgrupp är för att vi personligen själva är tvåspråkiga och har det albanska språket som modersmål. Med detta som bakgrund vet vi att fritiden har en viktig roll i språkens utveckling och upprätthållelse. Vi är även medvetna om att våra erfarenheter utav att ha växt upp parallellt med två språk styr vår förståelse till en viss gräns och de faktorer vi valt att lyfta fram i arbetet.

Vi har valt att skriva om just tvåspråkighet för att vi såg detta projektet som en möjlighet att fördjupa oss inom ett område som är intressant att forska om. Vi ville lära oss mer om de tillgångar som tvåspråkighet ger. Denna uppsats blev ett gynnsamt tillfälle att lära oss mer om fritidens förutsättningar för att kunna stärka den egna identiteten. Som ungdom är den språkliga utvecklingsprocessen viktig för att kunna identifiera sig själv med sitt ursprung och sin omgivning. Fritiden är ett tillfälle att komma i kontakt med båda de kulturella aspekterna, vilket leder till att man bygger upp en viss flexibilitet. I vårt projekt kommer vi att belysa områden såsom bildning och lärande ur olika perspektiv, tvåspråkighetens betydelse, identitetsutveckling och familjens och fostrans roll. I projektet har vi försökt upprätthålla den röda tråden genom att hålla oss inom ramen av fritid och tvåspråkighet. För att täcka de relevanta områdena har vi använt våra intervjuer som bakgrund. Meningen är att ungdomarna ska upplysa oss om deras upplevelser och möjligheter i fritiden som bidrar till deras utveckling av tvåspråkighet.

Avslutningsvis vill vi påpeka att det kan förekomma vissa små grammatiska fel i vår uppsats. Detta av den orsak att dessa grammatiska fel oftast inte är lika självklara hos oss, såsom kanske hos infödda enspråkiga. Detta behöver nödvändigtvis inte vara något negativt, utan har att göra med det faktum att man som tvåspråkig kan ibland finna det svårt att skilja på modersmålets grammatiska uppbyggnad och majoritetsspråket uppbyggnad, vilket i vårt fall är svenskan. Denna framhävelse har vi valt att lyfta fram då vi känner att den har en viss relevans till det faktum att vi själva är tvåspråkiga, dock behöver detta inte innebära att andra tvåspråkiga individer upplever detsamma.

1.1 Syfte

Syftet med vår empiriska undersökning är att undersöka vad ungdomar berättar om sin utveckling av tvåspråkighet utanför skolan.

Våra huvudområden i uppsatsen kommer att vara följande:

- Metod
- Lärande/bildning
- Tvåspråkighet
- Fritid

1.2 Språktillhörighet

Det centrala i vår uppsats är språktillhörigheten. Vår målgrupp är inte begränsat till en nationalitet, utan det albanska språket används i flera olika länder såsom Kosova, Albanien, Makedonien, Montenegro etc. Majoriteten av våra respondenter är ursprungligen från Kosova, dock är det även ett fåtal som kommer från de övriga ovannämnda länderna.

1.3 Disposition

De områden som vi har till disposition i vår uppsats är följande:

Det första är inledningen där vi ger en inblick i vårt valda studieområde som fortsättningsvis följs med teorigenomgång. I denna teorigenomgång sammanställer vi relevanta teorier som vi anser stödjer vår empiriska undersökning. Därefter kommer metoddelen där vi bland annat förklarar urval och strategi, en struktureringsmodell samt tillvägagångssättet. Efter detta följer en sammanfattning av vår resultatredovisning som knyter an till våra teoretiska utgångspunkter med de empiriska prestationerna.

Slutligen för vi en slutdiskussion där våra egna tankar resoneras såväl som reflekteras kring uppsatsens innehåll och förslag till framtida forskning. Vi avslutar uppsatsen med en metoddiskussion och de utmaningar vi stött på under arbetets gång. Till uppsatsen följer bilaga av våra intervjufrågor.

2. Teori

2.1 Litteratursökning

Vår kamp mot litteratursökning började hos Lovisa, Libris och Elin med nyckelord såsom *”fritid och tvåspråkighet, halvspråkighet, bildning, tvärkulturell fostran”* etc. I och med att det var svårt att hitta relevant litteratur till vårt valda ämnesområde började vi titta på olika vetenskapliga internetsidor som Språkforskningsinstitutet i Rinkeby, svenska som andra språk och Nationellt centrum för SFI publicerat.

För att försöka få grepp på vårt studieområde använde vi oss även utav pedagogens hemsida som gav oss en breddare upplysning, i synnerlighet om begreppet bildning. Dessutom har vi nyttjat det pedagogiska magasinet och tittat på studentlitteratur. Några exempel på den studentlitteratur som vi tittar på är bland annat *”Barnspråk och ungdomsspråk (1995)”* av Nils Jörgensen och *”Kulturmöten (2004)”* av Jonas Stier. Men för att kunna täcka samtliga relevanta teman och för att skapa en teoretisk bakgrund fick vi ta användning av Social- och Beteendevetenskapliga biblioteket, där vi hittade mycket utav det litteratur som vi använt oss av.

Vi är medvetna att en del av den litteratur som kommer till användning har att göra med barn. Detta för att det var svårt att få tag på litteratur som refererade direkt till ungdomar, det som vi fann exempelvis från E Plöjel Westmoreland låg inte riktig i den riktlinje som vi valde att arbeta med. Därför kom vi till att använda den litteratur som vi fann som mest lämpligast inom vårt valda studieområde.

2.2 Tvåspråkighet

2.2.1 Språkets betydelse

Ett av de grundläggande elementen i människans identitet är språket. Språkutveckling, kunskapsutveckling och identitetsutveckling anses därför vara förknippande med varandra. Om det språk man har hemma inte accepteras av samhället och betraktas som icke utvecklingsbart kan det leda till att man som ungdom inte nyttjar sina språkkunskaper exempelvis i skolan genom att man inte visar ett genuint intresse (Madsen 1994: 291). Ragnhild Söderbergh anser att barn föds till *”språkforskare”* och det som driver deras språkutveckling framåt är de grundläggande beståndsdelarna såsom *”hjärtat”, ”fantasin”* och *”känslan”*. Med utgångspunkt i gammal tradition skulle tanken ligga på hjärnan i detta sammanhang, men viljan och möjligheten till kommunikation anses vara det avgörandet. Därför kan man påstå att språket utvecklas genom att det används för individens meningsfulla sammanhang (Söderberg 1988: 13-15).

”Mänskligt språk kan användas till att informera eller vilseleda, att klargöra ens egna tankar eller för att vissa upp ens klyftighet, eller helt enkelt till lek”, enligt Chomsky (Chomsky 1969: 94). Han anser dessutom att Descartes observation av språk bygger på att språket är en *”artspecifik mänsklig egenskap”* som behärskas av människan även på patologiska och låga intelligensnivåer. Språket anses vara människans mest betydande

instrument för begreppsbildningen, med andra ord människans verktyg i disposition när hon handskas med sin omgivning. Men även när hon verkställer tillvägagångssätt för att känna till världen och begripa den (Chomsky 1969: 20-21).

Om man ska kunna nå maximal kognitiv utveckling samt ha möjligheter till självreflektion, reflektion till den yttre världen och förhållandet mellan bägge dessa två måste människan besitta ett välutvecklat instrument. Det vill säga människan behöver språket för att nå fullmedvetande om sin egen verklighet, såväl som de briser som människan erfar i samband med andras verklighet. För att kunna definiera sig i förhållande till en själv lika mycket som i förhållande till omvärlden måste man göra sig medveten om bristen på överensstämmelse mellan vår egen definition av verkligheten och andras definition av samma verklighet. Men även att försöka nå en kongruens mellan dessa två olika verklighetsuppfattningar (Skuttnabb-Kangas 1981: 12-13).

2.2.2 Att vara tvåspråkig

“De flesta människor i världen är två- eller flerspråkiga. Två- och flerspråkighet är mycket värdefullt både för den enskilda människan och för samhället. Den som är tvåspråkig kan också lättare förstå värdet av kulturell mångfald och kan därigenom få en rikare bild av världen” (Språkforskningsinstitutet i Rinkeby 2004: 2).

Att vara tvåspråkig innebär att man kan omväxlande använda två språk under sin dagliga kommunikation i de flesta situationer. Även övergå från den ena till det andra språket vid önskan eller behov. Däremot vem man pratar med, samt när man skiftar mellan språken beror mycket på individens närmiljö och föräldrarnas påverkan (Huss, 1991, s.36). Sådan **språklig kodväxling** anses inte vara slumpmässig eller brist på språklig förmåga, utan oftast fyller ett meningsfullt kommunikativt behov som istället skapar en känsla av en etnisk samhörighet (Jørgensen 1995: 162-163). Studier har visat att barn har den förmågan och viljan att anpassa sitt språk efter de sociala sammanhang som den själv anser är nödvändigt för henne eller honom (Huss, 1991: 33). **Språkinläring** har kommit till att bli en social process som utvecklas både medvetet och omedvetet eftersom språket är nyckeln till kommunikation. Modersmålet anses därför vara grunden till inläringen och en tillgång till individen (Viberg 2001: 38-43). Undersökningar har visat att **tvåspråkighet** har en positiv påverkan för språkutvecklingen och att tvåspråkiga barn faktiskt har ett större ordförråd än enspråkiga (om man räknar med det hela tillgängliga ordförrådet). Man har också kommit fram till att tvåspråkiga barn når tidigare intellektuell och kognitiv mognad vad gäller tankemässig flexibilitet och kreativitet. I grund och botten anses den socioekonomiska bakgrunden vara av största vikt för barnets begrepps- och kommunikativutveckling. Därför är språkförmågan beroende av barnets deltagande i exponering till språket med personer i sin omgivning (Jørgensen 1995: 184-185).

Enligt Baker (1996) får tvåspråkiga barn erfaras en bredare kulturell upplevelse som hjälper till att utjämna klyftan mellan kulturerna. Tvåspråkiga personer anses ha bättre lyssningsförmåga och tålmodighet än enspråkiga, särskilt i möte med andra som inte talar språket särskilt bra. Vad gäller tänkandet anses tvåspråkiga barn ha en större förmåga att tänka mer flexibelt och obundet och därmed också ha en bättre detaljskärpa. Detta visar att tvåspråkiga personer i vissa sammanhang kan ha ett visst övertag gentemot enspråkiga (Baker 1996: 12-13).

2.2.3 Halvspråkighet

Halvspråkighet betyder att språkfärdigheten är bristande i båda språken (Skuttnabb-Kangas 1981: 258-260). Skuttnabb-Kangas (1981) menar att *halvspråkighetens definition* av den så kallade "halvspråkighet" måste betraktas som ett socialt fenomen, istället för en brist hos personen i fråga. Hon menar även att maktlösa förhållanden och språklig förtryck som individen fått uppleva borde förklara detta så kallade begrepp. Ansvaret bör ligga i samhället och skolans domän, inte hos personen i fråga (barnet borde inte bli syndabock) (Skuttnabb-Kangas 1981: 258-260).

Tolkningen att halvspråkighet kan ha en negativ påverkan fanns hos tidigare forskare då de ansåg att barns intellektuella förmåga försämrades. De antydde att det komplicerade till för barnen då de tänker på ett visst språk och sen ska behöva prata på ett annat, vilket undersökningar idag visar att så inte är fallet. Hos de barn som led av halvspråkighet i form av mindre ordförråd, mindre kreativitet och kontroll av tanke-, känslö- och viljefunktion hos språket, så hade de socioekonomiska faktorerna sannolikt haft en avgörande roll. Men dessa faktorer är något som skulle kunna bidra till samma resultat även hos enspråkiga barn (Jørgensen 1995: 184-185).

Tidigare undersökningar antydde att dessa halvspråkiga barn har ett mindre ordförråd än enspråkiga. De ansågs även ha mindre komplexa meningar och fler svårigheter med idiomatiska formuleringar. Dessa undersökningar är numera osäkra, dock var förklaringen tidigare att enspråkiga möter sitt enda språk i fler sammanhang och bygger därför ett rikare ordförråd (Jørgensen 1995: 184-185).

2.2.4 Kommunikativ stress

Stress i samband med tvåspråkighetsutveckling kan förekomma då omgivningen ställer högre krav än vad man själv kan hantera (Laaksonen 1999: 19). Individens *språkbeteende* regleras både utav påverkan från andra individer såväl som från samhällets uppfattningar av tvåspråkighet, därför är den närmaste omgivningen betydelsefull för den enskilda individen. Det sociala trycket att vara som alla andra och uppföra sig som de övriga samhällsmedlemmarna ställer höga krav på språkkunskaperna, som i sin tur kan leda till frustration (i synnerlighet om man känner sig begränsad i sin språkutveckling) (Laaksonen 1999: 29). En tvåspråkig individ kan bli påfrestad när han inte behärskar sitt andra språk i enlighet med sina önskemål. Det kan skapa ansträngningar hos individens mentala funktion som kan ge resultat till minskad reservkapacitet (Laaksonen 1999: 31).

Inläringen av ett andra språk kan ses som en livslång process och är alltid ansträngande, men det underlättar om man har kännedom utav språk i tidigare skeende dock även om det språk man lär sig liknar ens modersmål. *Uttalssvårigheten* är också en av de utmärkande faktorerna som skiljer sig från mängden och kan skapa ångslan och frustration. Många invandrare har visat att även efter en lång vistelse i Sverige kan de uppleva frustration och förvirring i vissa situationer, då de inte kan uttrycka sig i det svenska språket såsom de önskar (Laaksonen 1999: 46-47).

För att komma undan stressupplevelsen söker sig dessa individer oftast till någon slags handling för att förändra relationen mellan de upplevda höga kraven och den egna förmågan att minska stressen. En sådan handling kallas för "*cooping*" och innebär att

den hjälper individen att ändra sin emotionella reaktion på kraven, samt hjälper denne att förändra det som orsaker stressen (Laaksonen 1999: 19). Aaron Antonovsky argumenterar för begreppet *cooping*. Han menar att människan måste stärka faktorer som främjar hennes hälsa för att klara av livets fysiska, psykiska och sociala påfrestningar. Detta innebär att människan måste uppleva sin värld som begriplig, hanterbar och meningsfull. Upplevelsen av sammanhang i tillvaron anses vara väsentlig för hennes *cooping*-förmåga, vilket innebär förmågan att hantera stressreaktioner (Berggren 2000: 51).

För att undvika stressreaktioner skulle ömsesidigt respekt för varandras språkliga kultur och bakgrund kunna vara ett förebyggande syfte. Modersmålet är trots allt av största betydelse för individens identitet, därför känns det viktigt för invandrare att andra respekterar deras kulturella och språkliga bakgrund. Det är även lika viktigt för de infödda här att andra tar hänsyn till dess vilja att lära sig dennes språk (Laaksonen 1999: 48).

2.2.5 Attityder till tvåspråkighet

Attityder är något som signalerar vår inställning gentemot något eller någon och har därför en viktig roll i vår självdefinition, alltså vår identitet. Våra attityder talar om för oss själva och för andra vilka vi är och hur vi vill bli uppfattade, av den orsaken har de ett värdefullt innehåll. Attityder är också vid sidan om delar av vårt "jag - för - svar", vilket innebär att de skyddar oss från obehagliga instinkter. Det kan handla om att acceptera egna begränsningar och erkännandet av sina rädslor, eller att förstå världen. För att kunna förändra de egna attityderna innebär det att man inte bara måste förändra en inställning gentemot någon/något utan även förändra inställning till den man är eller tror sig vara. Därför kan attitydförändringar upplevas som jobbiga eller hotfulla eftersom de kan påverka ens befinnande säkerhet och den förutsägbarhet som man byggt upp (Stier 2004: 119).

Attityder till tvåspråkiga individer med kulturell identitet kan i vissa sammanhang uppfattas som avvikande, detta på grund av de tvåspråkigas vilja att hålla fast vid båda språken. Skuttnabb-Kangas (1981) tar upp *tvåspråkighetens problematik* i ett tidigare Sverige. Hon menar att de formella "positiva attityderna" till tvåspråkighet i Sverige är välmaskerade i och med att själva målsättningen anses omöjlig, då den största satsningen är på majoritetsspråket. Hon förklarar även att samhället fortfarande kräver attitydändringar för att kunna dra nytta av alla fördelar som tvåspråkighet kan medföra. Men även hur föräldrarnas större medvetenhet och bestämmande över deras barns utbildning kan öka tvåspråkighetsutvecklingen. De nya generationernas intresse i sökande av sina rötter anser han skapar en allt större grad av balans mellan språken (Skuttnabb-Kangas 1981: 71-73).

Omgivningens *attityder* till tvåspråkighet kan påverka både barnen och föräldrarna i deras fostran till språkutvecklingen. Om omgivningen ställer sig negativ till tvåspråkighet kan det skada barnets självkänsla och dess vilja till att vilja använda sig utav bägge språken. Även föräldrar kan påverkas i lika stor grad om omvärlden anser att tvåspråkighetsfostran kan skada barnet. Då kan det kanske leda till att föräldrarna överger fostran av tvåspråkigheten. En annan faktor som kan bidra till att tvåspråkiga barn inte vill använda bägge språken kan vara att han/hon inte vill skilja sig från mängden, exempelvis man vill vara som sina enspråkiga kamrater (Huss 1991: 30-32).

2.3 Lärande/bildning

“I Sverige har vart sjunde barn (ca 15 %) i förskolan och skolan en annan språklig och kulturell bakgrund än den svenska. Dessa barn och ungdomar utgör en blandad grupp som fostrats i sina familjers kulturer och lärt sig föräldrars språk som modersmål” (Axelsson, Sällgren & Hokkanen 2002: 15).

2.3.1 Bildning

Begreppet **bildning** härstammar från ordet “*bilda*” och “*bild*”, där ordet *bilda* anses vara sammanfogad till människans aktiva strävan till skapandet av sin egen personlighet. Därmed ligger ordet nära *skapa* och *forma*. Ordet *bild* däremot förknippas med ordet *förebild* som innebär att man vill associeras med ett *föredöme*. Gustavsson menar att begreppet bildning skall ses som en fri och oändlig process som människan genomgår under sin personliga utveckling (Gustavsson 1996: 16-17).

Bildningsprocessen tar sin utgångspunkt i det personliga och subjektiva som består av inre företeelser, medan förebilder och mål består utav yttre karaktär och därför är objektiva. Gustavsson menar att bildning, lärande och kunskap har sin grund i det personliga och subjektiva som man använder sig med hjälp utav den livsvärld man befinner sig i. Det är där det vardagliga lärandet upprepar sig och man känner sig trygg i detta. Människan använder sig utav det som är igenkännbart som utgångspunkt till dennes lärande. Man tar användning av det bekanta då man kommer i kontakt med det främmande. Här försöker man förstå genom att tolka med hjälpa av tidigare kunskaper och erfarenheter. Därför anser Gustavsson att “*kunskap och lärande är på det sättet en relation mellan det vardagliga, och det nya, okända och främmande*” (Gustavsson 1996: 19). Han menar även att bildning kan betraktas som en rörelse där människan bryter sig loss från det vardagliga och ger sig ut i det okända för att sedan kunna tillbakaföra nya kunskaper och erfarenheter till sig själv. Men problematiken för att lära sig nya saker ligger i människans förförståelse. Dennes redan förutfattade meningar om saker och ting gör att han/hon tror sig veta saker den egentligen inte har kännedom om. Detta för att man inte vill sätta sig själv på spel genom att omtolka sina kunskaper, trots att öppenhet för det obekanta anses vara av betydelsefull mening för att lära sig något nytt och utveckla sin förförståelse utav världen och sin verklighet. Bildning och lärande förutsätter därför ett växelspel mellan det bekanta och obekanta (Gustavsson 1996: 19, 41-43).

Gustavsson tar användning av Gadamers tanke om bildning när han antyder att människan genom nya kunskaper öppnar sig själv för ytterligare fler erfarenheter (Gustavsson 1996: 49-50). Ur ett mångkulturellt perspektiv tolkar människan en annan kultur utifrån sin egen bildning, vilket kan leda till att man skapar en felaktig uppfattning. Det är därför viktigt att man är öppen för det som är främmande. **Mångkulturellbildning** innebär därmed att kunna röra sig vidare till en annan fattningsförmåga. Förmågan att kunna utgå ifrån sig själv genom att öppna sig och lämna sig till det helt främmande ger då möjligheten att finna det som man tidigare inte sett i den egna kulturen (Gustavsson 1996: 245-246).

2.3.2 Kulturellt arv och bildning

Tove Skuttnabb-Kangas (1981) ser språket som ett hjälpmedel i människans delaktighet till *kulturarvet* som genererat i tidigare generationer. Hon anser att språket hjälper människan att omskapa, omarbета, välja och sortera för att i sin tur kunna nyskapa kulturarvet i relation med andra. Detta för att sedan kunna efterlämna till sina barn och barnbarn. Skuttnabb-Kangas menar att språket är bandet som kopplar människor emellan i olika tid och rum vad gäller historiskt (vertikal) och nutid (horisontell) (Skuttnabb-Kangas 1981: 12). I likhet med Skuttnabb-Kangas menar Gustavsson (1996) att människans förståelse av omvärlden ligger i den tradition man är född i. Han anser att fostrans kulturella mönster präglar människans sätt att tolka sin värld i både nutid och förfluten tid. Därmed anses tolkningen vara en ständig föränderlig process i relation mellan nuet och dåtiden (Gustavsson 1996: 91). Kulturarvet associeras med tradition där själva ordet kan uppfattas vid mening, men traditioner betyder också att man bevarar en del av det förflutna för att kunna bevara sina *”kulturella värden”*. Det kan exempelvis vara så att en gammal byggnad hotas att rivas ner, vilket kan ses som ett kulturellt värde lika mycket som ett minoritetsspråk som håller på att försvinna (Gustavsson 1996: 83-84). *Traditioner* står även för de ständiga tolkningar och omtolkningar som sker och förmedlas generationer emellan. Gustavsson menar att dagens förståelse av bildning är att återuppväcka det förflutna och ge nya innebörder till det nya, genom att omtolka det utifrån vår samtidsolkning (Gustavsson 1996: 107).

Eriksson och Markström menar att de så kallade *sociala rollerna* har en stor betydelse vare sig det gäller i kollektiva eller individuella former. Beroende på det intresse man har eller den bakgrund man tillhör så innehar människan sin allmänna sociala roll, vilket kan förekomma även inom fritids- och kulturella roller. Dessa är oftast situationsbaserade eller beroende på hur vi individer uppfattar oss själva i vår roll. Många gånger intar individen roller i situationer då något förväntas av denne (Eriksson & Markström 2000: 103-104). Socialpedagogiken avser att gemenskapen med andra människor är viktig och därför tar sin utgångspunkt i *”situationsanpassad pragmatisk kunskap grundad i erfarenheter”*. Att veta människans roll i samhället är utav grundtanke då man ställs inför problemlösning (Eriksson & Markström 2000: 204-205).

Ellström (1996) anser att människan ska göra sin omgivning observerbar för att denne ska lära sig att förstå/bemöta sin omvärld. Genom observation anses individen få en bättre förståelse av lärandet och ett förändrat tolkningssätt för den orientering som denne får genom sina egna upplevelser och erfarenheter (Ellström 1996: 169). Människan skall kunna gå utanför sig själv för att lära sig något nytt. Det är så hon förändrar sin uppfattning och kan förstå, samt tolka sin omvärld. Detta kan i sin tur leda till nya erfarenheter som ändrar hennes uppfattning om sig själv så att hon ”blir” en annan. På så vis anses människan uppnå sitt självförverkligande genom att lära känna sig själv, genom de upplevelser och erfarenheter som hon fått med sig i bagaget (Gustavsson & Osman 1996: 140).

Gustavsson anser att lärande ska ske både i praktisk och teoretisk form, det vill säga både med handen och hjärnans arbete. Ett exempel är när människan reflekterar över sin situation, vilket kan leda till förändringar i hennes tankeverksamhet och hennes tolkningsförmåga och bildandet av ny kunskap kan uppstå (Gustavsson 1996: 56).

Kunskap betraktas som en aktivitet hos individen vars uppfattning av företeelse och händelser i dess omvärld förändrats (Marton et al 1999: 12). Enligt Dewey är förändringar en nödvändighet för den sociala utvecklingen och detta anse vara ett fenomen som ingen kan undankomma (Dewey 1998: 65). I likhet med Dewey anser Vygotskij att den enskildes egna erfarenheter har sin utgångspunkt i den **sociala miljö** som uppfostran ägt rum. Därför anser han att läraren/handledaren/uppfostraren kan påverka individens lärande genom att organisera och komponera dess miljö. Vygotskij anser att detta skapar en **trefaldig uppfostringsprocess** vilken innebär ”en aktiv elev, en aktiv lärare och en aktiv miljö” (Vygotskij 1996: 26).

2.3.3 Identitetsutveckling

Identitet är ett begrepp som har ett väldigt omfattande innebörd. Identitet består av kollektiva och personliga dimensioner. Denna process till **identitetsbildning** är något som ständigt pågår via sökandet till den egna identiteten. Sökandet till tillblivelsen av det egna ”självet” består utav sociala såväl som kulturella erfarenheter och påverkar individens sätt att uppleva samt uttrycka sig. Identifikation baseras inte enbart på ett samhälle utan även på den kunskap, samt den känslomässiga grammatik som samhället består utav (det vill säga dess kultur, något som även gör att barns identifikation lärs in). Den som påverkar mest är den etniska tillhörigheten som menar att den folkgrupp som individen tillhör, samt det språk som individen tänker på är lärandet till det egna första identifikationen och något som håller hela livet ut. **Identifikation** är också något som är ”hemmahörande” och baseras på ett personligt individuellt respektive kollektivt plan, alltså gruppmissigt. Här utvecklas både den personliga och den sociala identiteten under en och samma process (Westmoreland 2001: 31-32).

Däremot definieras vi människor idag utav en mängd olika områden som gjort att denna fråga om identitet kommit till att bli mer komplex. Medan det i de traditionella kulturerna var föräldrarna och familjen som styrde allra störst (transformeringen från barndom till ungdom) i den bemärkelsen att normer och moraliska regler hade större innebörd. Idag däremot har människor blivit mer som agenter för den egna utvecklingen och för de upplevelser som följer med i en sådan utmaning, alltså identifikationen (Westmoreland 2001: 33).

Att ”en tvåspråkig person tenderar att vara **bikulturell** i unik mening” anser Baker kan vara ett sätt för tvåspråkiga att identifiera sig. Han menar att en person som är tvåspråkig kan ha ett komplex inom sig, men en integrerad kombination av bägge kulturerna. Därtill beskriver han det som ”två cirklar som överlappar varandra” (Baker 1996: 30). Båda språken ger personen möjlighet att komma in i de olika kulturerna och därmed identifiera sig med båda. Dock kan detta ändå upplevas som en tydlig identifikation med en utav den etniska gruppen eller kulturen. Exempelvis ett barn som talar flytande engelska och franska kan identifieras som anglofranskt (Baker 1996: 30, 80). I vårt fall skulle våra respondenter kunna identifieras som ”**albasvenkar**”.

2.3.4 Empowerment – kan främja tvåspråkighetsutveckling

Empowerment anses inte vara ett lättdefinierat och enhetligt begrepp. Begreppet har betraktats utifrån olika synsätt och även setts i samband med hälsofrämjande perspektiv (Hagquist & Starrin 2002: 315). **Empowerment** förknippas med företeelser och egenskaper som exempelvis självtillit, socialt stöd, delaktighet, makt, egenkontroll, kompetens deltagande, självstyre och liknande. Detta för att människan ska betraktas som subjekt och person, för att denne i princip är kompetent att styra sitt eget liv. Empowerment innehåller tre centrala komponenter: nämligen makt, kontroll och självtillit. Det kan ses som ett motivationsbegrepp som fyller individens behov till självbestämmande (Hagquist & Starrin 2002: 309-311).

”Youth empowerment” är kriterier som vuxna kan använda sig utav för att kunna bidra till bättre förhållanden. Detta genom att skapa och forma erfarenheter som underlättar för ungdomar att stärka och maktgöra sig själva i denna process. Man skapar stödjande strukturer som motiverar de unga till ökat empowerment. Hagquist och Starrin menar att barn och unga är kompetenta att använda demokratin med stödjande strukturer. Det handlar om att ge de inflytande i frågor vilka berör dem och bygga broar mellan generationerna. Empowermentbegreppet omfattar skapningen av relationen mellan barn och vuxenvärlden. Dess modell kännetecknas bland annat av ”jag – du – relation”, mobilisering och ett delaktighets- och självtillitsskapande språk. I denna modell uppmuntras deltagarna själva att ta ledning. I det kinesiska ordspråket försöker empowerment modellen illustrera följande: *”Ge människan en fisk är hon mätt för dagen, lär henne att fiska är hon mätt för livet”* (Hagquist & Starrin 2002: 313-316).

Mobilisering av människor är en viktig komponent för **empowermentmodellen**. Det är viktigt att förändringsarbete sker på ett demokratiskt sätt. Människor skall ha friheten att prata fritt från hjärtat utan fruktan för påföljder eller rädsla för utfrysning. “För att stödja de grupper som har de sämsta förutsättningarna och möjligheter att delta i en demokratisk dialog på lika villkor, är det viktigt att formerna för den demokratiska dialogen inte missgynnar någon” (Hagquist & Starrin 2002: 318). I vårt fall är detta speciellt viktigt hos tvåspråkiga ungdomar. För att uppnå en balansgång krävs det reflektion och eftertanke (Hagquist & Starrin 2002: 322).

Den kritiska eftertanken och reflektionen är en grundläggande beståndsdel i balansgången för att kunna ge ungdomar rätt till inflytande över sin egen livssituation. Detta är dock inte i betydande utsträckning enbart ur den demokratiska ståndpunkten, utan även ur välfärds- och folkhälsoståndpunkt. Folkhälsoarbetare kan exempelvis bidra till att människor skaffar sig makt över sitt eget liv genom att göra det möjligt för de att höja sin kompetens och stärka sina resurser (Hagquist & Starrin 2002: 326).

2.4 Fritid

2.4.1 Fritidens definition

Fritiden har med tiden kommit till att bli en social scen som ger ungdomarna möjligheten till att utveckla deras identitet, kultur och livsprojekt. Via fritidens olika arenor skaffar sig ungdomarna erfarenheter och lär sig livets spelregler. På så vis bidrar fritiden till att de får en bild utav hur verkligheten ser ut och fungerar, likaså strukturerar deras vardag genom att förena olika fält i livet och hålla dem isär. **Fritiden** innebär att den ger ungdomarna utrymme och skapar frizoner i deras tillvaro, vilket gör att ungdomarna kan utnyttja de för egen ambition (med undantag från de arenor som är godkända och kontrollerade utav vuxenvärlden). Men framför allt handlar fritiden om upplevelser eftersom den ger ungdomarna tid för kärlek, nöje, vänskap och vila. Det är den enhet av levnadsloppet som ger tillträde till att kunna ha kul, roa sig och koppla av (från skolan eller jobbet) med andra ord ”ta det lugnt”, såväl som att kunna umgås med vänner och bekanta etc. Just av denna orsak kan fritiden inte endast beskrivas i relation till de funktioner den har, utan även det värde som består utav (Nilsson 2000: 380-381).

2.4.2 Föräldrarnas roll

Fostrarens roll är betydelsefull för individer som lever i en tvåspråkig miljö och det anses inte vara negativt med det faktum att föräldrar växlar mellan två olika språk i hemmet. Individens färdigheter inom två olika språk står direkt i proportion till hur mycket personen har praktiserat språket. Det vill säga om en person talar ”svenska” åtta timmar i skolan och en timme ”albanska” i hemmet, då är det självklart att personen kommer att bli duktigare på att bruka det svenska språket eftersom det språk som den nyttjar mest har den avgörande betydelsen (Harding & Riley 1993: 81-82).

Det finns många föräldrar som föredrar sitt modersmål och har en starkare strävan och behov av att tala sitt språk med sina barn därför att de vill beskydda barnen från att hamna i en ”identitetskris” och känner att de inte ska behöva tvingas avstå från det egna modersmålet. Harding och Riley (1993) menar att föräldrarnas egen inställning till modersspråket är viktigt och att deras åsikter alltid är viktigare än omgivningens, samt har en större inverkan och betydelse hos barnet redan från början (Harding & Riley 1993: 83).

Ladberg (2000) menar att motivationen till **språkinläringen** finns redan hos individen och är ”personlig”, eftersom den hjälper personen att lära sig snabbt likaså vara effektiv. Då ungdomarna vet sitt modersmål kan de även kommunicera med släktingar, bekanta eller nära vänner etc. via ”familjespråket”. **Föräldrarnas roll** är då att se till att individen formas till att själv kunna tänka, reflektera och lära sig nya kunskaper som kommer att hjälpa denne i det nya språket och dess kultur (Ladberg 2000: 44-45).

I likhet med Ladberg anser Baker att föräldrarna måste skapa möjligheter till olika språkupplevelser i olika sammanhang såsom resor till hemlandet eller inom landet för att ge barnen tillfälle till att utöva olika uttal eller intonation genom att de träffar olika människor som talar deras modersmål. Han menar att barnet ska uppleva nya situationer och nya händelser som är stimulerande och tillfredsställande för att kunna skapa rika språkerfarenheter. Baker avser att språkinövningen inte ska kännas som läxförhör utan ska vara tillfredsställande. Men i de fallen föräldrarna inte kan möjliggöra dessa

direkta upplevelser för barnet ska de istället erbjuda TV och videoband, böcker och serietidningar från hemlandet för att öka barnets språkupplevelser. Ett exempel skulle kunna vara att man genom skämt och kloka ordspråk kan illustrera en starkare färg till språket (Baker 1996: 27-30).

En annan viktig faktor som även är väsentlig i föräldrarollen enligt Dencik (1999) är att fostraren skall ha uppsikt över individen och hjälpa den att reda ut dennes perspektiv, vilket ska leda till att individen känner sig trygg i den befinnande miljön och dess kultur. Dencik menar att man inte ska påtvinga individens synsätt utan att man mer ska uppmuntra, övertyga och stimulera den med hänsyn till individens effektivitet och vilja. Han påpekar också att man som förälder bör lära individen att vara ”kompetent”, eftersom denne ska ha förmågan att kunna veta sitt eget intresse (Dencik 1999: 64).

Colin Baker anser att föräldrar ska fungera såsom en *trädgårdsmästare* där de odlar en riklig språkmiljö och hjälper till med barnets språkutveckling, men själva växandet ska skapas utav barnet själv i och med att växandet kan jämföras med klimatförhållandena som ligger utanför trädgårdsmästarens kontroll (Baker 1996: 30-31).

2.4.3 Faderns påverkan

Baker menar att forskning visat att *fadern har en inflytelserik påverkan* på barnets tvåspråkighetsutveckling. Faderns inställning till tvåspråkighet anser han vara av stor väsentlighet hos barnet. Då han uppmuntrar barnet till tvåspråkighet ökar dennes självförtroende och attityd till språket. Men skulle fadern ställa sig skeptisk till tvåspråkighet kan barnet snabbt uppfatta de negativa vibrationerna, vilket kan påverka dennes språkbeteende. Han menar att det finns risker att faderns roll undervärderas i samhället och omgivningen, då det tycks finnas en tro att moderns språkliga samspel är grundläggande för barnet. Men i samband med samhällets förändringar har faderns roll också förändrats då han fått mer fritid att spendera med sina barn och modern kommit in i arbetsmarknaden (Baker 1996: 30-31).

3.4.4 Familjekultur

Att växa upp med två olika kulturella traditioner och fostras samtidigt utav dessa båda kulturer innebär att man redan som liten blir medveten om att man lever i en delvis annorlunda värld än sina andra jämnåriga kamrater (Westmoreland 2001: 36). Familjekultur definieras av Bäck-Wiklund och Bergsten detsamma som ett familjekollektivt medvetande. Det vill säga ett system som består av betydelser såväl som av symboler. Han menar också att ett medvetande baseras på erfarenheter, kunskaper och inte minst värden. Bäck-Wiklund och Bergsten anser att detta kollektiva medvetande befinner sig i ständigt samspel mellan den kulturella och sociala samt individuella nivån (en såkallad dynamisk rörelse) (Bäck-Wiklund & Bergsten 1997: 85). *Familjekulturen* formas i en interaktion och dels i en reflexion som finns mellan den individuella och det gemensamma förhållandet. Men den är också en process i den bemärkelsen att familjelivets verklighet skapas såväl som den kan förändras (Bäck-Wiklund & Bergsten 1997: 86).

Detta kan innebära att vissa föräldrar kanske inte är helt redo att ta itu med barnets nya situation eftersom de inte finner sig redo för det som det nya samhället förespråkar. Många föräldrar ställs i detta fall inför ett dilemma och vet kanske inte riktigt hur de ska

hitta en balans mellan den nya och den gamla kulturen. Därför tenderar de kanske att misslyckas i den nya situationen, mestadels för att de upplever bitterhet över maktlösheten såsom exempelvis eventuell arbetslöshet, utslagning etc. Dessa faktorer gör att de istället överdriver med de traditionella värderingarna och håller fast vid den gamla livsstilen. Det sker då i dessa fall en reaktion från barnets sida, eftersom livsstilen inte överensstämmer med svenska samhällets normer. Konflikter skapas i familjen genom att ungdomarna gör uppror gentemot sina föräldrar. Dock finns även den grupp av föräldrar som väljer att handskas med denna nya verklighet och gör det bästa utav situationen, med andra ord väljer att anpassa sig till det nya samhällets normer (Ahmadi 2003: 74-75). Föräldraskapets uppgift blir i detta fall inte enbart att förstå barnets behov och önsningar, utan även att kunna svara för de krav som samhället såväl som den sociala omgivningen ställer (Bäck-Wiklund & Bergsten 1997: 111-112).

2.4.5 Kulturella grupper

Kulturen vidmakthålls och försvaras genom olika grupper. Den sociala påverkan och det sociala samspelet likaväl som den sociala kontrollen är några begrepp som uppstår i dessa grupper. De är viktiga för människors socialisation och för samhällets kulturella reproduktion. Dock är de även viktiga för individen i och med att gruppen förstärker individens identitet och känslor av samhörighet, samtidigt som den ger trygghet (Stier 2004: 93). Där grupper består utav två eller fler individer brukar de identifiera sig som en gemensam grupp. Dessa grupper är oftast små, stabila och påverkas utav täta och känslomässiga relationer. De kallas för de **"primära grupperna"** och det som talar för en primär grupp är mestadels kulturfamiljen. Däremot definierar man begreppet "familj" olika beroende på vilken kultur man talar om. I Sverige handlar det exempelvis om kärnfamiljen, medan det i andra delar av världen kan det handla om hela släkten. **"Sekundärgrupperna"** däremot motsvarar fler medlemmar och samspelet där är för det mesta fristående, opersonligt och mindre känsloladdat. Sekundärgrupperna avses vara mer av en mer dylik karaktär såsom en idrottsklubb eller projektgrupp. Förutom dessa grupper kan det även handla om sociala grupper som är mer av en formell karaktär, det vill säga exempelvis ett arbetsutskott. Medan grupper utav informell karaktär kan handla om fritidsumgänge. Sociala grupper kan dessutom handla om att man tillhör olika kulturella eller etniska grupper. Dessa grupper kallas för **referensgrupper** (Stier 2004: 94).

2.4.6 Det livslånga lärandet i sociala sammanhang

"Livslångt lärande" anses vara ett integrativt begrepp som går ut på att söka. Man strävar efter att se lärande i relation till annorlunda åldrar, likaväl som olika områden av livet. De områden som anses vara våra lärprocesser i vår vardagliga lärande är bland annat hemmet, massmedian, självstudier, lekis, skolan, umgänget med vänner, föreningar, arbetsplatsen etc. (Gustavsson 1996: 50-51).

Här formas medvetande och våra handlingar, dock lever vi våra liv i olika sammanhang. Dessa sammanhang har stor inverkan på hur vi interpreterar världen, samtidigt som de ger möjlighet till en förändring, det vill säga lära. Det går ut på att man funderar kring hur man fördriver sin vardag i både tid och rum, samt hur det bidrar till lärandet (Ellström, Gustavsson & Larsson 1996: 16). Lärandet sker i olika sociala sammanhang och präglas bland annat av olika krav. Under intresseväckande sammanhang skapar man

kunskaper genom att själv aktivt söka efter någonting eller lära sig något man vill få en bättre förståelse för (Marton et al 1999: 157). Detta för att ”det finns ingen inlärnin g utan innehåll och inte heller finns det några genvägar till kunskap” (Marton et al 1999: 167). I likhet med Karl Max tanke kring ett innehållsrikt lärande anser Gustavsson att lärandet sker i olika sammanhang; alltifrån skolan, hemmet och fritiden vilket kommit att kallas för det livslånga lärandet (det vill säga man lär sig för livet, från vaggan till graven) (Gustavsson 1996: 49). Denna tankeverksamhet ser lärandet som en aktivitet, vilket gör att människan måste lämna sig själv för att komma i kontakt med den omgivande världen och på så vis blir dennes kunskap och lärande en skapande aktivitet (Gustavsson 1996, 56-57,63).

Olika *inlärningsprocesser* har blivit studieföremål inom olika studier. Detta av den orsak att människans karaktär vill förbättra sin förmåga och höja sin kapacitet så att den kan vara effektivare i sin inlärningsprocess. (Marton et al. 2001: 85). Utifrån Deweys teorier om tankeverksamhet är tankefriheten avgörande för individens medvetna och avsiktliga handlingar. Därmed anser han att ”den fria tanken och den fria samtalet med världen” ger människan såväl som samhället och pedagogiken bättre förutsättningar (Sundgren 1998: 267-268). Deweys uttryck ”*learning by doing*” kan också kopplas till människans gemensamma aktiviteter som utvecklas via de samspel som dem har till sin omvärld. Han menar att genom en bred social omgivning och deltagande i olika aktiviteter tillsammans med andra så lär man sig att bemöta sin omvärld och de sociala reglerna. Med andra ord menar Dewey att människan utvecklas genom att vara aktiv (Dewey 1998: 15). Deweys tankar kring det aktiva deltagandet ligger i riktlinje med Antonovskys uttryck för KASAM, där han läger vikten hos individens känsla av att få vara med i ett sammanhang. Med detta menar han att individen uppnår bättre hälsa om man känner en viss tillhörighet till något och har tillit till sin omvärld (Eriksson & Markström 2000: 136). Faktorer som exempelvis kan skapa tillit till en omvärld är föräldrarnas kommunikation till barnet eller gentemot varandra, vilka i sin tur anses vara grundläggande för barnets språkutveckling. Föräldrar som pratar samma språk har oftast en rik och bemötande kommunikation, som anses underlätta barnets inlärnin g och språkets utveckling. Genom att få barnet att känna sig viktig och delaktig i det som sker runt omkring den medför det till en bättre förståelse av språket och en tryggare uppväxtmiljö med en rikare språkutveckling (Huss 1991: 48).

2.4.7 Det informella lärandet

Dolda kunskaper är inget man tvingar fram, utan det är något som sker spontant och överraskande. *Informell bildning* innebär att lärandet uppstår spontant och äger rum i en planerad och arrenderad miljö för att stimulera den kunskap man väljer att ta till sig. I det livslånga lärandet finns en hel del olika kunskapssituationer. Musiken anses exempelvis vara något som ger tillträde till röst och ljud mot förtryckta känslor och erfarenheter. Här handlar det om att kunna sätta ord åt ens egna ”inre” upplevelser eftersom denna process frigör den energi som bidrar till en större självkänsla och identitet. Grunden i processerna handlar om att lyfta fram kreativiteten, samt skapandet hos individen. Dessa inlärnin gssituationer upplever ungdomarna vanligtvis i både hemmet, skolan och i vardagliga livet. Här ges det möjlighet till att kunna växelverka mellan idé och handlig och mellan känsla och tanke på ett annat sätt. Processerna finns till för att kunna frigöra de dolda och omedvetna kunskaperna som finns inom varje enskild individ (Bergstedt: 93-94).

3. Metod

I vårt val av undersökning började vi med att ägna oss åt det empiriska arbetet och datainsamlingen. Detta i sin tur genererade och strukturerade våra teorier, vilket möjliggjorde det för oss att förstå och förklara våra observationer. Detta innebar att vi hade en **induktiv** ingång i vårt arbete vilket enligt May (1997) innebär att forskningen kommer före teorin och att man försöker generera teoretiska påståenden om det sociala livet utifrån den insamlade data. I likhet med May menar Bryman (2006) att induktion är att forskaren har sin utgångspunkt i empirin och teorierna blir ett resultat av forskningsansatsen.

I vårt val av metod har vi använt oss utav **kvalitativa strategier** för att få en djupare inblick i vårt valda studieområde. Detta gav oss en möjlighet att följa våra respondenters svar genom att observera dem i deras sätt att svara (Widerberg 2002: 16-17). Som inledning till våra intervjuer har vi använt oss utav en **struktureringsmodell** (se bilaga 1) för att ge respondenterna en inblick om vårt forskningsområde, då de inte var medvetna om våra intervjufrågor. Detta var ett sätt att underlätta både för våra respondenter såväl som för oss själva till att guida intervjun.

Anledningen till att vi inte informerade våra respondenter om vårt valda studieområde eller intervjuens innehåll var för att vi inte ville skapa diskussioner och spekulationer inom grupperna, innan själva genomförandet utav gruppintervjuerna.

Vi valde att göra **gruppintervjuer** istället för enskilda intervjuer för att vi ansåg att detta var en ny och annorlunda metod att arbeta med. Vi ville testa något nytt och se om detta kunde bringa samma framgång som de enskilda intervjuerna vi tidigare jobbat med under utbildningens gång. Vi är dock medvetna om de risker som kan förekomma med gruppintervjuer. May (2001) menar att genom gruppintervjuer kan de unga tänkas påverka varandra i deras svar. Denna utmaning gjorde att vi fick lägga ner ganska mycket tid på den förberedande processen inför gruppintervjuerna och vara väldigt noggranna med att hålla oss inom den strukturerade intervjumodellen.

3.1 Utgångspunkter

3.1.1 Förförståelse

Vår resultatredovisning har inspirerats av det *hermeneutiska* vetenskapliga förhållningssättet. Vi har utgått utifrån denna förhållningssätt för att kunna förstå, tolka och argumentera för vår datainsamling. Anledningen till att vi valt att använda just den denna förhållningssätt är för att vi har en förförståelse av tvåspråkighet. Denna objektiva tolkning innebär att man skall förhålla sig till ämnen "utan förutfattade meningar", men då vi är tvåspråkiga är vår förståelse redan präglad av en mängd invanda uppfattningar som vi kommit att utveckla under forskningens gång.

Vi anser att intervjuerna hjälpt oss att fånga upp olika meningsfulla företeelser som speglar de ungas tvåspråkighetsutveckling utifrån deras fritid. Detta har gjort att vi kunnat se närmre på de faktorer som påverkar unga i deras språkanvändning. Dock får man vara medveten om att de slutsatser vi kommit fram till kanske inte i alla sammanhang är en absolut sanning. Enligt Gadamer finns det ingen absolut sanning utan bara kausala slutsatser då människor tolkar och förstår sin värld utifrån den verklighet de befinner sig i. Därför finner vi det hermeneutiska vetenskapliga förhållningssättet som en inspirationskälla till vårt arbete. Vi tror inte heller att det finns en absolut sanning, dock många olika sätt att se på en företeelse (Egidius 2002: 90 - 91).

Hermeneutik handlar om att man inte ska distansera sig ifrån studieobjektet. Detta är ett krav för den vetenskapliga forskningen, eftersom det som krävs är att man som forskare ska vara "engagerad" för att förstå det sociala livet. Våra tekniker att förstå och tolka vårt sociala sammanhang utgör inte ett hinder för forskningen, utan ses som en tillgång till själva forskningen i och med att vi i denna process använder och utmanar vår förståelse (May 2001: 26). Målsättningen hos denna ansats är att försöka förstå innebörden i ett mänskligt agerande. Här finns ett intresse att bilda en konsekvent och övergripande bild av vad personen utgår ifrån i sina skriftliga intervjusvar. Tolkningen är kärnan i undersökningen och själva tolkningsprocessen är ett växelspel som sker mellan delarna och helheten, där det i den hermeneutiska cirkeln innebär att delarna blir en enhet och enheten påverkar delarna (Kvale 1997: 50-51).

Till att börja med kan tolkning ske på olika sätt exempelvis genom "avkodning" av konventioner eller symboler med en fastställd betydelse (såsom trafikmärken). Det handlar även om att förstå ett meddelande trots störningar, språkfel och missuppfattningar. I vissa fall kan det handla om att gå på djupare plan där man försöker förstå en annans människas livssituation exempelvis genom att lära sig vissa kulturella koder. Denna förståelse kan hjälpa en att ta reda på innebörden eller det sammanhang som "ligger bakom" det direkta framträdandet, samt en viss handling. Därför inriktar sig den hermeneutiska metoden på tolkandet utav en individs upplevelse och handlingar (Wallén 1996: 33-34).

3.1.2 Kvalitativa strategier

Kvalitativa strategier kan ske med hjälp av olika former av intervjuer där forskaren har till syfte att få svar på sina frågor i ett personligt möte. I vår studie har vi i gruppintervjuerna använt oss utav den **semistrukturerade metoden**, vilket möjliggjorde det för oss att skapa en större frihet till dialog med våra respondenter. Denna form fann vi som lämpligast då vi vill täcka flera relevanta teman i vårt studieområde samt ha den handlingsfrihet som krävs för att fördjupa svaren och låta respondenterna svara fritt på våra frågor. Kvalitativ forskning handlar om analyser och tolkningar vilket tillåter forskaren att vara kreativ. Denna form av forskning ses som en kollektiv miljö där forskaren och studieobjektet utgör en utgångspunkt (Widerberg 2002: 31). Enligt Widerberg (2002) får forskaren en möjlighet till fördjupning i ämnet genom det personliga mötet. I och med att varje individ är unik i sig och har sin egen förförståelse har vi som syfte att jämföra de olika svaren, samtidigt som vi vill lyfta fram det centrala i varje intervju (Widerberg 2002: 16-17).

Enligt May (2001) är den semistrukturerade metoden en mellanform av fokuserade och strukturerade metoder. Denna teknik ger möjlighet till fördjupning utav svaren. Svaren kan förtydligas och utvecklas med hjälp av den kvalitativa informationen. Forskaren skall då utgå från specificerade frågor, men även ha utrymme till att kunna ställa följdfrågor inom det belysta ämnesområdet. Denna form av teknik ska ge möjlighet för den som blir intervjuad att besvara frågorna i egna termer. Fördjupningen av svaren ska samtidigt bidra till en dialog mellan den som intervjuas och själva personen som utför intervjun (May 2001: 150-151). Metodens flexibilitet ska ge forskaren handlingsutrymme att guida intervjun såsom situationen kräver. Detta innebär att man inte kan gå utanför intervjuguidens ramar, utan måste hålla sig till de relevanta teman som rör sig fritt kring ämnet (Bryman 2006: 301).

3.1.3 Val av intervju form

I våra semistrukturerade intervjuer valde vi att främst ställa vissa bakgrundsfrågor och därefter ställde vi de frågor som gav ungdomarna möjlighet att svara med egna ord. En av anledningarna till att vi valde att bygga upp intervjuerna på så vis var för att enligt metodförfattaren Kvale (1997) är det inte lämpligt att börja ställa "varför/vad frågor", eftersom det kan leda till att intervjun uppfattas som läxförhör och bidra till att intervjupersonerna känner sig obekväma. Vi valde därför att bygga upp en dialog utifrån specifika frågor så att vi kunde hålla oss inom ramen till vårt ämnesområde, dock fick vi i vissa fall vara flexibla och även använda oss utav följdfrågor som dök upp under intervjuernas gång. Intervjuerna genomfördes på så sätt att en av oss antecknade och observerade svaren, medan den andre hade fria händer med att leda intervjun och ställa de olika frågorna. Intervjuerna pågick mellan en till två timmar beroende på den tid som våra respondenter behövde till sitt förfogande.

3.2 Genomförandet

3.2.1 Gruppintervjuer

Gruppintervjuerna skall ge forskaren möjlighet att fokusera sig på de normer och den dynamik som gruppen innehar i förhållande till studieområdet. Intervjuarens kontroll och behärskning över gruppdiskussionen anses bestämma dataframställningen. Det är därför av stor vikt för forskaren att gruppen håller sig inom de bestämda ramarna och att man inte hamnar utanför det valda studieområdet. Fördelarna med gruppintervjuer är att de kan ge en viktig inblick om de olika sociala relationerna i förhållande till gruppens sociala processdynamik. Man kan bli berikad genom den erfarenhet och kompetens som finns inom gruppen och tillsammans skapa en bredare förståelse för ämnet. Detta mer än vad man skulle göra i en intervju med en enskild individ. Däremot är nackdelarna med gruppintervjuer att individerna i grupperna tenderar påverka varandras svar, eftersom alla befinner sig i samma situation. Den interaktion som sker i gruppen kan tänkas påverka ungdomarnas handlingar och åsikter (May 2001: 153-154).

Enligt Brymans (2006) anses **gruppintervjuer** (fokusgrupper) vara ett tillvägagångssätt för forskaren att undersöka hur människor i grupper uppfattar och resonerar angående de problem man är intresserade utav. Man ger en möjlighet till deltagarna att lyfta fram den frågeställning som de anser är viktigast inom det undersökta området i och med att gruppleadaren lämnar en del av kontrollen åt deltagarna. Detta är mycket viktigt i den kvalitativa undersökningen, då den avgörande grundvalen grundas på de uppfattningar som människor har (Bryman 2006: 324,327).

Det viktiga med forskning i **fokusgrupper** är att man får möjlighet att undersöka hur uppfattningar formas kollektivt och gör att dynamiken i fokusgrupper lyfts fram, något som individuella intervjuer inte ger (Bryman 2006: 327). Annat som också är utav viktigt innebörd inom denna metod är att den hjälper forskaren att ta reda på vad respondenterna säger och på vilket sätt de säger det. Ett exempel är hur språket kommer till användning, det vill säga på vilket sätt ungdomarna uttrycker sig språkmässigt under intervjuens gång. Diktafonen är i detta sammanhang ett viktigt redskap eftersom det visar hur språket nyttjas. Risken är att om man som forskaren endast anförtror sig på anteckningar kan det finnas en risk att språkets nyans går i förlust (Bryman 2006: 328).

3.2.2 Urval och population

Urvalskriteriet för vårt studieområde var tvåspråkiga gymnasieungdomar mellan 16-19 år. Ytterligare kriterier var att de skulle vara albansk-/svensktalande ungdomar och bosatta inom Skåneregionen, då det låg inom räckhåll för oss.

Enlig May (2001) innebär **strategiska urvalet** att man väljer ut de som ska ingå i undersökningen utifrån en redan känd egenskap, i vårt fall albansk-/svensktalande tvåspråkiga gymnasieungdomar (May 2001: 121 - 122). Med denna urvalsmetod strävar man efter ”att göra teoretiska stickprov, vilket innebär att man väljer ut fall som är strategiska för den frågeställning man vill studera” (Ross 2004: 5). Vårt stickprov byggde på ett icke-sannolikhetsurval då det innebar att man inte kan med sannolikhet dra en generalisering för en population. Denna urvalsmetod används oftast i samband med kvalitativ strategi, därför att det ger möjligheten (speciellt i de fall man anser är

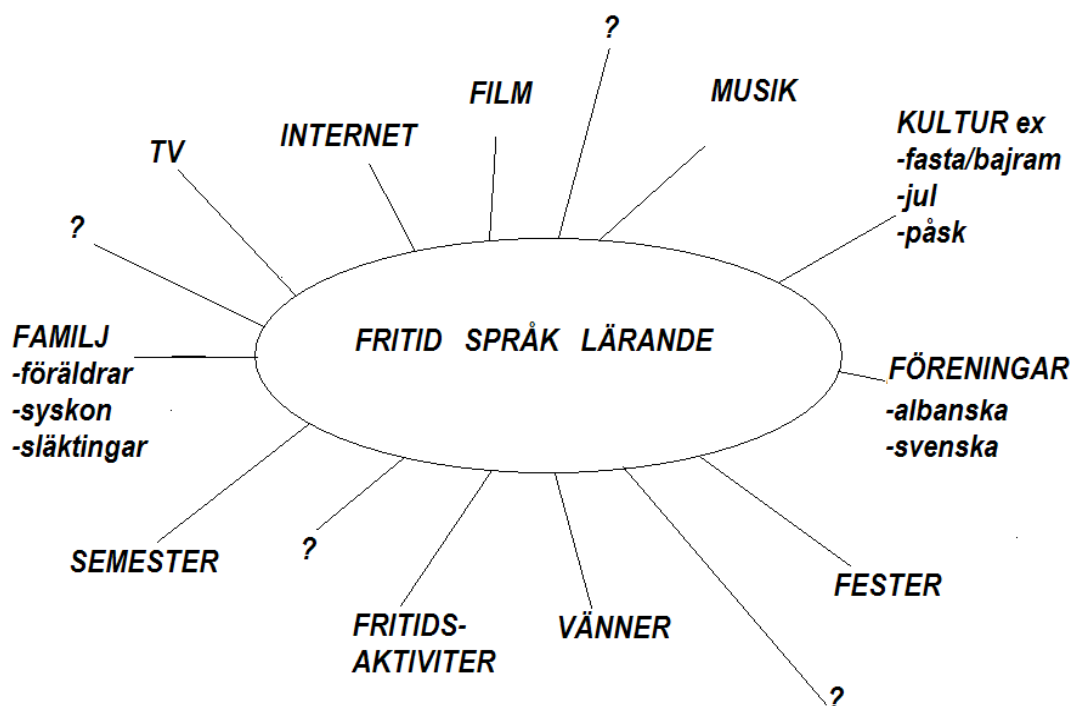
viktiga) till att kunna få respondenternas kännedom och upplevelser kring det ämne som ska studeras. Det bidrar samtidigt till ett mer informationsrik innehåll i intervjun. Med detta som bakgrund ansåg vi att denna urvalsmetod fyllde sitt syfte i vår målgrupp.

3.2.3 Tillvägagångssätt

För att komma i kontakt med vår målgrupp har vi vänt oss till en albansk modersmållärare.

Vi informerade honom om vår projekttid och syftet med vårt arbete. Han fann ämnet som väldigt intressant och bestämde sig för att hjälpa oss, genom att samla ihop ett par elevgrupper som var intresserade av att delta i våra gruppintervjuer. Gruppintervjuerna genomfördes i olika klassrum, där vi fick möjlighet att intervjua ungdomarna ostörda. Vi använde oss utav en struktureringsmodell vars innehåll bestod av ett huvudområde som innefattade flera olika delområden som vi var intresserade av att veta.

Modell- användning:

Figur.1

Detta är vår struktureringsmodell som vi själva konstruerat för att stödja intervjuprocessen. Den har haft en hjälpande funktion till genomförandet av intervjuerna. Vi har använt den som ett inledande hjälpmedel i början av gruppintervjuerna för att ge våra respondenter en inblick på vårt studieområde. Vi bad dem att ta en titt på modellen och lägga till antingen bokstaven A eller S, där A stod för det albanska språkbruket, medan S stod för det svenska språkbruket. Vi bad de att "kartlägga" deras språkanvändning i relation till de olika teman som vi ansåg berörde deras fritid. I de områden där det finns frågetecken bad vi ungdomarna att skriva till de ämnen som dem ansåg saknades.

3.2.4 Intervjuguide

I våra intervjuer använde vi oss av en *intervjuguide* (se bilaga 1). Intervjuguiden arbetade vi fram med hjälp av vår handledare. Till grund av vår intervjuguide låg vår konstrueringsmodell då vi utifrån de valda områdena (se Fig1) byggde upp våra frågor. För att få fram en djup förståelse i våra intervjuer och underlätta för både oss själva såväl som våra respondenter delade vi upp frågorna i olika områden. På så vis kunde vi hålla intervjun inom bestämda ramar och få fram den relevanta informationen.

Intervjuguidens område var följande:

- Bakgrund
- Språk och fostran
- Språk och kultur
- Språkets betydelse för fritid och identitet
- Språkets betydelse i det sociala nätverket

3.2.5 Observation av intervjuerna

Under arbetes gång upplevde vi många fördelar med att vara två stycken personer som skriver uppsatsen. Genom att använda vår styrka till olika funktioner kunde vi täcka de områden som vi annars inte kunnat göra om vi jobbat individuellt, observationen av intervjuerna var en av dem.

För att förstå vikten utav ungdomarnas upplevelser kring tvåspråkighet observerade vi deras beteende under genomförningen av intervjuerna. Vi tog vara på tiden och använde det till vår fördel. Medan den ena utav oss ledde intervjun, fokuserade sig den andre på det sociala samspelet och antecknade sina observationer. Detta tillfälle gav oss möjligheten att studera vår målgrupp i en tvåspråkig miljö och bidrog till en större förståelse utav denna målgrupp. Vi har valt att använda oss utav denna typ av observation i vårt projekt eftersom den hjälpte oss att inte bara tolka svaren till intervjufrågorna, utan även kroppsspråk, röstläge, ansiktsuttryck etc. i vår datainsamling.

3.2.6 Utförandet av intervjuerna

Varje intervju ägde rum på modersmålundervisningens undervisningslokal. Innan intervjuprocessen startade möblerade vi om och skapade en ring med hjälp utav stolar så att alla respondenter kunde känna sig delaktiga i diskussionen. Vi ville skapa en bekväm situation för samtliga. Intervjuerna inleddes med en kort presentation utav oss själva och därefter en presentation om vår undersökning, samt syftet med intervjun. Vi frågade även respondenterna om de var komfortabla i att vi använde oss utav en diktafon för att spela in diskussionen. Vi informerade de om vad materialet kommer att användas till och att samtliga av de är anonyma i intervjusammanställningen. För att kunna fånga både det sociala samspelet och guida intervjun hade vi två olika funktioner: En av oss styrde intervjun och ställde frågorna, medan den andre observerade de ungas beteende och relation till deras svar.

Vår nästa del var att vi presenterade vår struktureringsmodell och förklarade dess innehåll. Därefter delade vi ut en kopia till samtliga ungdomar och bad de ta en titt på själva modellen. De fick skriva in ett antal saker som passade in i deras tillvaro, vilket skapade en nyfikenhet. När de hade skrivit in dessa svar satte vi på bandspelaren och började inleda intervjun. Samtliga ungdomar fick göra en presentation utav sig själva och under tiden utvecklades en flexibel dialog. Vi upplevde att våra intervjufrågor öppnade många dörrar i och med att de unga kunde relatera till de frågor vi ställde och oftast fick man väldigt intressanta och positiva svar. Det som vi fann som allra mest spännande var ungdomarnas entusiastiska inställning. Vi fick en mycket bra och öppen bemötande från alla intervjupersoner, vilket gjorde vår forskning väldigt rolig och lärorik. Det som vi fann som mest tillfredställande med gruppintervjuerna var då en utav respondenterna berättade (enligt henne) en "pinsam historia". Denna historia visade sig vara något som många utav de andra ungdomarna kunde relatera till och detta gjorde att vi lyckades skapa en behaglig stämning och ett gott skratt.

3.2.7 Anonymitet

För att bevara våra respondenters anonymitet har vi valt att döpa om de till andra namn. Detta för att slippa referera till dem som IP1, IP2 etc. och dels kunna skilja mellan könen. Vi har försökt att behålla deras **anonymitet och konfidentialitet** som utifrån de etiska principerna är av största betydelse (Bryman 2006: 440-441). Enligt Kvale (1997) innebär konfidentialitet att persondata som redovisas inte gör det möjligt att kunna identifiera personerna i fråga (Kvale 1997: 109).

3.2.8 Intervjusituationen

3.2.8.1 Grupp 1

Vår första gruppintervju bestod av 7 respondenter, tre killar och fyra tjejer.

Liridon 16 år, *Edon* 16 år, *Bekim* 18 år, *Stina* 17 år, *Bleona* 16 år, *Vera* 18 år, *Vesa* 16 år, I och med att det var vår första gruppintervju tog det lite tid tills vi fick grepp om intervjugenomförandet. Det som underlättade för oss att utveckla vår intervjuteknik var respondenternas välvilja att öppna sig och bygga en dialog med oss. Detta upplevde vi som ett tecken på respekt och acceptans i gruppen som helhet, vilket gjorde att vi kunde utveckla vår intervjuteknik inom en kort tid och finna snabbt passande strategier. Det som vi upplevde fungerande var tonen på vår röst och läge. Genom en vänlig, dock bestämd ton kunde vi markera oss själva som seriösa i vårt arbete. Våra respondenter förstod intervjuns vikt och gjorde sitt bästa för att besvara våra frågor. En annan viktig sak som vi kunde se var deras ansiktsuttryck såsom att exempelvis vissa var bluga medan andra var öppna. Genom ögonkontakt kunde vi se ifall de följdfrågor som uppstod under intervjuns gång var relevanta. Detta uppfattade vi både som positivt och negativt då vi inte ville influera de i deras svar.

Mycket av det som kom fram under intervjuns gång var igenkännbart hos oss. För att dölja våra känslor och skapa dialog med samtliga respondenter och för att få fram om alla kände likadant eller om det fanns olikheter i deras svar använde vi oss utav frågan "hur menar du?". I situationer då roliga saker kom upp (särskilt i samband med deras upplevelser under vistelse i hemlandet) kunde vi alla skratta åt vissa berättelse i och med att de var så pass självklara för alla albansk-/svensk talande ungdomar.

3.2.8.2 Grupp2

Vår andra gruppintervju bestod av 5 respondenter, tre killar och två tjejer.

Albert 18 år, Visar 18 år, Blerim 19 år, Fitore 18, Donika 18 år,

I vår andra gruppintervju byggde vi ganska omgående en dialog med samtliga respondenter då våra kunskaper och erfarenheter av den tidigare gruppintervjun utvecklade en hyfsad bra kännedom kring hur gruppintervjuer skall genomföras. Detta underlättade intervjuprocessen och vi kom att bygga upp en mer ”naturlig” kommunikation, vilket visade sig vara uppskattat. I likhet med gruppintervjun 1 upplevde vi att rösten och ansiktsuttrycken var av stor betydelse och detta var vi väl medvetna om.

Samtliga respondenter gjorde sitt bästa för att besvara våra frågor. Liksom med gruppintervju 1 upplevde vi även i gruppintervju 2 att många av våra frågor besvarades i en enda fråga. Detta gav oss mer utrymme för följdfrågor så att de kunde vara mer utförliga i sina svar.

3.2.8.3 Resumé

Vi förmodar att anledningen till att vi fick ett sådant bra bemötande från båda grupperna var att vi delar samma bakgrund. De kände sig avslappnade och hade tillit till oss, vilket gjorde vårt arbete värt all mödan. Det inspirerade oss till att genomföra denna uppsats.

Vi tror att vår gemensamma bakgrund gjorde att vi fick en högre kvalitet på intervjuerna i och med att man som tvåspråkig oftast kan relatera till den andres berättelser och upplevelser. Vi kunde se att de var ärliga i deras svar via deras ansiktsuttryck, röstläge och via deras diskussioner med varandra kring specifika områden.

De var inte rädda för att uttrycka sig i grupp då de inte tyckte samma sak kring en specifik fråga. Detta gjorde att vi fann våra respondenter som väldigt starka individer, vilka inte var rädda för att argumentera för sina ståndpunkter. De kunde tala fritt om sina handlingar och det som sker i hemmet, såsom föräldrarnas gamla traditioner etc.

Det faktum att vi delar samma bakgrund som våra intervjupersoner gjorde att vi lärde oss mycket om vår målgrupp. Vi fick se saker och ting ur deras perspektiv och detta gjorde att vårt förförståelse utvecklades och en ökad medvetenhet skapades under arbetets gång.

3.2.8 Bearbetning av intervjuerna

Vi *transkriberade* de två olika gruppintervjuerna ordagrant. Detta för att våra respondenters sanna berättelser skulle lyftas fram i resultatredovisningen då vi ville ha möjligheten att använda oss utav citat också. På så sätt ansåg vi kunna lyfta fram det som vi fann relevant i uppsatsen. Då vi redan under intervjuens gång hade tematiserat områden såsom *språk och kultur* och *språk och fostran* hade vi lättare att få en struktur i vår materialbearbetning och litteratursökning. Detta sätt hjälpte oss att hitta relevanta teorier, vilka underlättade kopplingen mellan teori och empiri exempelvis i området *språkets betydelse för fritid och identitet* där kopplingen mellan teori och empiri var en självklarhet då vi redan från början visste att det vi ville få fram var den stora inverkan som språket har på de unga inom olika sociala sammanhang; såsom eventuella fritidsaktiviteter eller val av musik.

3.3 Diskussion kring trovärdigheten

För att säkra vår kvalitet på vår datainsamling har vi använt oss av *respondentvalidering* i tillförlitlighetsprincipen. Enligt Bryman (2006) är respondentvalidering särskilt viktigt i kvalitativ forskning då målet är att få bekräftelse på den beskrivning som forskaren förmedlat. Som hjälpmedel har vi använt oss utav diktafon och observation för att försöka fånga upp så mycket som möjligt av den verklighet som vi undersökt. Under intervjuens gång upprepade vi ofta deras svar för att vara säkra på att vi uppfattat dem på rätt sätt. På så vis försökte vi ge undersökningen en tillräckligt *rättvis bild* av de olika åsikter och uppfattningar som förekom. Vi har därför även använt oss utav många citat i vår resultatredovisning eftersom vi vill ge en nära bild till den verklighet som våra respondenter befinner sig i.

Enligt Hammersley (Bryman 2006: 262) är *relevans* ett viktigt kriterium för kvalitativ forskning och vi anser oss ha fångat relevansen i vår studieundersökning, då vi lagt mycket tid på förberedelserna och använt oss av konstrueringsmodellen under intervjugenomförandena. Om vår undersökning bidragit till att öka deltagarnas förståelse för sin situation återstår att se då en kopia kommer att skickas ut till samtliga respondenter när vår uppsats är klar. Vi kommer med denna uppsats förhoppningsvis även bidra till en ökad medvetenhet kring deras tvåspråkighet utanför skolan.

Anledningen till att vi valt att ha med en utförlig metodredovisning är för att vi ville visa er läsare den spännande resa som vi genomgick och ge er möjligheten att själva kunna diskutera och bedöma relevansen och kvalitén i vår datainsamling. Vi är medvetna om att vår undersökning inte kan generaliseras till en population, men vårt resultat kan däremot sammankopplas till de teorier vi valt att använda oss utav, vilket är ”den bindande kraften i det teoretiska tänkandet” (Mitchell 1983) (Bryman 2006).

4. Resultatredovisning

4.1 Tvåspråkighet

4.1.1 Språkets betydelse

I vår empiriska studieundersökning fick vi fram spännande resultat. Språket visade sig vara av största betydelse för våra samtliga respondenter. Madsen (1994) anser att ett av de grundläggande elementen i människans identitet är språket.

Våra respondenter var medvetna om deras brister och tillgångar i användning utav språket, vilket vi anser bekräftar människans **begreppsbildning** (Gustavsson 1996). Vi anser även att våra respondenter besitter välutvecklade instrument i och med att deras förmåga till självreflektion och medvetenhet till både den yttre och inre världen är välutvecklad. De kan reflektera om både sådant som sker i hemmet såväl som sådant som sker i världen utanför och dra samband mellan dessa två olika världar:

Fitore: När man lär sig nya språk upptäcker man att det finns faktiskt likheter i albanskan, nackdelen kan vara att när man kan två språk då kan man inte de lika mycket på djupet, som man hade kunnat om man bara hade kunnat ett språk

4.1.2 Att vara tvåspråkig

Samtliga respondenter ser tvåspråkigheten som en tillgång. De känner att de har nytta av sin tvåspråkighet och är nöjda med de förmåner som de får utav tvåspråkigheten. Självklart är de också medvetna om de mindre bra saker som de kan uppleva ibland. Ett av den största nackdelen anses vara deras känsla av otillräcklighet i vissa sammanhang, då de känner att deras språk inte räcker till för att uttrycka sig såsom de önskar:

Stina: Jag tycker att det är bra att vara tvåspråkig man har ju lättare att lära sig andra språk, visst ibland kan det ju också vara lite jobbigt men man har ju ändå lättare att kommunicera med andra och förstå andras kultur också. Sen kan man ju också undra för att man kan ju alltid det ena språket bättre än det andra så...

Våra respondenter visar att de förstår värdet av en kulturell mångfald och känner att de kan relatera sig till andra i samhället mer än vad man kanske skulle kunna göra om man endast var enspråkig. De anser att de kan förstå mångfalden genom att kunna kommunicera med olika målgrupper i samhället, dels kunna relatera till dem och anpassa språket till de olika sociala sammanhangen. Enligt Baker (1996) får tvåspråkiga barn erfara en bredare kulturell upplevelse som hjälper till att utjämna klyftan mellan kulturerna.

Stina: Alltså grejen är det att du får ju automatisk två språk och då kan man ju känna samhörighet både med svenskar och albaner, jag menar dem som kan ju bara ett språk de känner ju oftast samhörighet bara med dem som kan prata likadant, trots att man är inte svensk så känner man samhörighet med svenskarna. Hade jag också kunnat italienska flytande då hade jag nog känt samhörighet med dem också och känt att jag känner detta folk.

– Samtliga respondenter instämmer

En annan faktor som påverkar tvåspråkigheten kan vara känslspråket. Våra respondenter har lättare att uttrycka sig om kärlek och romans på svenska än på albanska. Detta anser de beror på de kulturella skillnader som finns. I deras hemmiljö anses detta fortfarande vara ett tidigt stadium att prata om, medan det i det svenska samhället och umgänget är mer normalt. Däremot vad gäller kärlek till familj, vänner och barn är det rätt så blandade uttryck:

Albert: Jag har en lilla syrra, då är det ju albanska jag pratar med henne, då kommer uttrycken fram såsom: ta hangsha zemren¹, loqk² etc.

Blerim: Te dua³ är det inte så jävla romantisk om man inte kan formulera sig, använda såna speciella ord, det känns ju mer normalt.

Albert: I och med att vi inte har lärt oss ännu så många romantiska ord på albanska så kan man ju inte riktig uttrycka sig.

Fitore: Jag har ju en vän till mig som bor i Danmark, han är ju alban men när vi pratar om sånt så pratar vi på engelska i och med att han förstår ju inte svenska och jag förstår ju inte danska men albanska kan vi ju båda två men det blir ju så att man pratar engelska, det är ju ändå sjukt men... det känns ju lättare att uttrycka sig på engelska än albanska...

Det vardagliga språket kan också räknas som en faktor till tvåspråkighet. Det är då det sociala samspelet mellan familj och vänner sker. Viberg (2001) menar att språkinlärning har kommit till att bli en social process som utvecklas både medvetet och omedvetet eftersom språket är nyckeln till kommunikation. Våra respondenter menar att deras språkbruk bestäms utifrån det umgänge de har och de ordförråd de känner sig bekväma med. Deras svar är situations- och umgängesbaserade. Vid fotbollstittande anser majoriteten (med undantag från Donika & Stina) att de uttrycker sig på det albanska språket, eftersom de känner ett visst behag av att uttrycka ord och svordomar i detta sammanhang:

Albert: Jag brukar sitta och kolla på "la - ligan" och då är det skönt att uttrycka sig på albanska.

Bekim: Alltså det beror ju på med vem man är, tittar jag på tv med albaner så klart det blir på albanska.

Vad gäller det språkliga bruket i köket anses svenskan dominera på grund av brist på ord i det albanska språket. Därför använder respondenterna det svenska språket som en tillgång. Vi tror detta kan bero på att man redan vid tidig ålder har hemkunskapsundervisning i skolan och får lära sig en mängd namn på de väsentliga redskapen, medan man i hemmet endast lärt sig de vanligaste orden. Undantag är dock Vera och Liridon, eftersom det framkommer att de har en starkare anknytning till det albanska språkbruket i hemmet.

Donika: Ja men typ igår jag skulle hjälpa mamma i köket men jag kunde inte komma på

¹ "äta ditt hjärta" är ett albansk uttryck för kärlek

² Ett kärleks begrepp som omfattar ord som "själ, gullet, hjärta" beroende på det sammanhang den används.

³ Jag älskar dig

vad plåt hette på svenska så det slutade med att jag sa ge mig tepsi⁴. Det kan bara bli så ibland

Visar: Alltså jag är ju ganska duktig på dom där små sakerna på mjöl och sånt, jag får ju alltid gå iväg och cykla och handla sånt men jag lagar aldrig själv så den biten vet jag inte.

För att bekräfta våra tankar frågade vi om det hade att göra med den svenska hemkunskaps- undervisningen. Samtliga utav respondenterna ansåg att deras bredda ordförråd kring köket hade med hemkunskapsundervisningen i skolan att göra. Tjejerna tillägger dessutom att det beror på vad det är för mat man lagar. Är det albansk mat såsom "pite", "fli" och "pasul" då använder man sig utav det albanska ordförrådet. Tjejerna i grupp 2 är mer införstådda i det albanska köket i hemmet, medan killarna menar att de gärna går ut och handlar matvaror, men inte är med och lagar maten eftersom de inte blir tillfrågade. Vi tror detta ligger i den kulturella traditionen att tjejerna är "mer lämpliga" att laga mat än killarna. En av killarna påstår ju att han inte ens får vara i köket och röra till det i och med att hans mamma och syster tycker att han bara slarvar. I grund och botten anses den **socioekonomiska bakgrunden** vara av största vikt för barnets begrepps- och kommunikativutveckling. Därför är språkförmågan beroende av barnets deltagande i exponering till språket med personer i sin omgivning (Jørgensen 1995: 184-185).

En annan faktor som kan påverka tvåspråkighet kan vara språkets formella/informella egenskaper. Våra respondenter anser att det är lättare att diskutera saker såsom politik och utbildning på svenska, även om det skulle vara i samtal med albanska vänner. Detta eftersom de anser att de har lättare att uttrycka sig på svenska kring just samhällsfrågor, media etc. Däremot vad gäller albanska nyheter så har samtliga av dem svårt att förstå. De anser att nyhetsrapporterna talar alldeles för snabbt och är för grammatiska:

Stina: Svenska, jag tycker just när det gäller lite mera svårare ämnen som politik och sånt då kan det ju bli lite svårare om man vill använda de speciella orden annars kan man ju prata enkel språk men just vad gäller sånt så tycker jag det är lättare om man pratar svenska i och med att man använder svenskan i sin vardag.

Bekim: Både och, eller jag vet inte om man typ skulle prata albansk politik så är det kanske lättare att prata albanska speciellt om man har ju sett på Tv och hört de där orden som används så blir det ju lättare men är det svensk politik så är det självklart svenska.

4.1.3 Halvspråkighet

Samtliga av våra respondenter visar tecken på halvspråkighet, vilket innebär att de blandar språken och anpassar efter olika situationer. Skuttnabb-Kangas (1981) menar att halvspråkighetens definition av den så kallade "**halvspråkighet**" måste betraktas som ett socialt fenomen, istället för en brist hos personen i fråga. De flesta av våra respondenter upplever vissa situationer som jobbiga och krävande med en respondent som undantag:

Albert: Jag upplever inga nackdelar faktisk, det är alltid bättre att kunna mer.

⁴ Plåt

De känner ett behov av ett större ordförråd, men samtidigt känner de att de kan mer än de enspråkiga ungdomarna. Jörgensen (1995) menar att barn som led av *halvspråkighet* i form av mindre ordförråd så hade de socioekonomiska faktorerna sannolikt haft en avgörande roll.

Vi anser att våra respondenter genom att använda sig utav sin kreativitet, har uppnått en flexibel användning i båda språken som gör att de kan växla fram och tillbaka mellan språken såsom situationen kräver det. De ser sig själva som mer mottagliga till nya språk, än vad sina enspråkiga klasskamrater gör och har en positiv inställning till halvspråkigheten.

Edon: Ibland händer det till exempel att jag kanske blandar ihop några ord med albanskan och så det kan ju bli krångligt ibland, men jag har ju lättare att ta till mig nya språk än kanske vad en svensk gör, känns det så i alla fall, om man kollar i klassen så verkar de tvåspråkiga barnen ha lättare att ta till sig nya språk.

Bleona: Det kan ju vara jobbigt att man blandar, men det är ju bra att kunna många språk.

Fitore & Donika: Jo att man blandar språken det händer ju, speciellt när man pratar albanska ibland så saknar man vissa ord och då tar man hjälp av de svenska orden istället.

Vi tror att tänkandet kan vara en avgörande faktor till halvspråkighet. Vi märkte i frågan om vilket språk tänker ni på, då majoriteten svarade blandat. De ansåg att beroende på den situation eller miljö de befinner sig i så skiftar dem mellan de olika språken. De fåtal respondenter som påstod sig tänka endast på svenska var födda i Sverige. Dock var Liridon ett undantag, eftersom han påstod sig tänka endast på albanska trots att han är född i Sverige. Vi tror detta beror på att han har en starkare anknytning till det albanska språket i hemmet och en stark vilja till att föra sitt modersmål vidare till nästa generation:

Donika: alltså ner jag blir arg så märker jag att jag hör olika svordomar i mitt huvud på albanska.

**Samtliga skrattar*

Vesa: Asså ibland när man är hemma, så tänker man mer på albanska, men när man är ute på stan och så då tänker man på svenska.

Edon: Det är ju konstigt för att jag räknar typ på albanska i huvudet och men typ sen så är snacket på svenska.

Vera: Jag vet inte riktigt, men jag drömmer på svenska.

Bekim: Både och, det beror ju på vad man tänker på också, tänker man på Kosova och såna saker då tänker jag på albanska eller tänker jag på Sverige och saker som har att göra med Sverige då tänker jag på svenska.

4.1.4 Kommunikativ stress

Känslan av att känna sig utanför sin omgivning, begränsningen av ordförrådet och uttalssvårigheten verkar vara de faktorer som kan uppfattas som kommunikativ stress hos respondenterna. Vissa har till och med infört egna metoder för att passa in i sin omgivning, Laaksonen (1999) ”**cooping**”.

Fitore: Alltså typ detta är ju pinsamt, jag har ju aldrig berättat det för någon, så jag vet inte om jag ska säga det eller om någon annan har gjort det också...

...typ när jag var mindre alltså... då brukade jag försvenska albanska ord som jag inte kunde på svenska, så att dem lät ju svenska men ingen fattade vad det betydde, det var ju för att komma undan och om någon frågade vad det va då svarade jag med: det var ju svenska jag pratade...

Uttalssvårigheten enligt Laaksonen (1999) verkar vara en viktig faktor för de unga i den kommunikativa stressen. I samband med brytning känner de sig utanför både i det svenska och albanska samspelet. De anser att det kan ha en negativ påverkan att bryta. Vi tror att anledningen till att de unga ser brytningen som en störande faktor i uttalet kan ha att göra med deras självkänsla av otillräcklighet, i synnerhet om man känner sig begränsad i sin språkutveckling anser Laaksonen (1999). De känner att de har ett otillräckligt ordförråd i båda språken, vilket får dem att tveka på sig själva och sin förmåga att uttala sig. Vi som utomstående upplevde inga brytningar i uttalandet i och med att majoriteten av de unga var så pass små då de flyttade till Sverige (vissa fall födda här). De unga ser brytningen som en markering till ett utanförskap särskilt i det svenska umgänget och är rädda för att inte bli accepterade. Vi tror att om de unga känner en mer ömsesidig respekt för varandras språkliga kultur och bakgrund så kan de förebygga den kommunikativa stressen:

Blerim: Men man är ju inte heller alltid “perfekt” när man uttalar sig, ibland kan man ju faktiskt blanda ihop ord och säga saker som kan låta helt konstigt fastän man vet ju vad man ska säga liksom, men för stunden kan man ju bli förvirrad...

Bekim: För min del tycker jag också att det är mycket mer positivt än negativt att vara tvåspråkig, det negativa kan väl vara att ibland kan man bryta när man snackar svenska, grejen är det att man kan varken jätte bra svenska eller jätte bra albanska så man hamnar någonstans där emellan.

Vesa: Ja, men när man är med någon ren svensk så kan man se att man bryter, i alla fall jag ibland, det är ju klart att man påverkas negativt, det går inte att förklara, att man typ inte vill skiljas sig från mängden och så.

Bleona: Alltså när man inte kan det albanska språket, man kan snacka och så men man är ju inte lika duktig på det som de är där nere, så man känner ju sig så lite utanför, kanske inte utanför men man är ju inte lika duktig.

Edon: Jag vet inte, svenskan är ju mitt bästa språk ibland kan hända att jag blandar svenskan med albanskan när jag pratar och det är fult om man säger så, jag vill helst inte göra det.

Bekim: Det är ju ändå en markering att man är invandrare.

Stina: Alltså om man är ute i samhället så kanske kan man stötta på andra som inte acceptera dig för den du är, men om man är med sin familj och vänner då bestämmer man själv vem man ska vara med och då är man redan accepterat för den man är.

- Samtliga respondenter instämmer

4.1.5 Attityder till tvåspråkighet

Våra respondenter ser tvåspråkigheten som en tillgång och har en positiv inställning gentemot den. De känner att det är positivt att de kan uttrycka sig fritt på modersmålet/det svenska språket på respektive område, utan att behöva oroa sig för att utomstående förstår vad de säger. Respondenterna påpekar dessutom att det som påverkar deras inställning till tvåspråkighet är deras föräldrars inställning till bruket utav båda språken. De menar att den fria viljan som de har till språkbruket både i hemmet och utanför den gör att de kan välja det språk som passar beroende på situationen. Däremot det faktum att de väljer att prata albanska (modersmålet) hemma beror mycket på den respekt de byggt upp för sina föräldrar och den äldre generationen. De väljer till och med att läsa modersmål som individuellt val i skolan för att de känner ett behov av att lära mer om sitt ursprung. Stier (2004) menar att *attityder* är något som signalerar vår inställning gentemot något eller någon och har därför en viktig roll i vår självdefinition, alltså vår identitet. Därför tror vi att de väljer att läsa modersmål, de är i sökandet efter sin identitet. Vi tror att de kommit till ett stadium i livet då deras medvetenhet kring tvåspråkigheten ökat och ett större intresse kring deras ursprung skapats, vilket gör att de vill identifiera sig med någonting.

Även samhällets attityder till tvåspråkighet har utvecklats med tiden. Det märker vi i samband med vårt litteratursökande då vi stöter på olika forskningsprojekt som ger en positiv beskrivning av tvåspråkighetsutvecklingen i samhället. För att ta del av projektrapporter som bidragit till en större medvetenhet gällande tvåspråkighet se följande: (Källa anges under referenser).

- Den röda tråden
- Språk och kunskapsutveckling i Stockholms Stad 2004- 2006
- Bilingualism, language policy, and the European Union” av Reinhold Freudenstein
- Dokumentation: konferens om språkutveckling i flerspråkiga storstadsmiljöer 2002
- Interaktionen i ett språkbadsdaghem –Lärostrategier för andraspråksanvändning
- Två språk eller flera: råd till flerspråkiga familjer
- Språkanvändning och kunskapsbildning
- Språk och språkbruk bland ungdomar i flerspråkiga storstadsmiljöer 2002 – 2006

Freudenstein (1999): ”Wherever schools offer bilingual schemes, there have been only good reports and positive results about their work. Teachers involved in bilingual instruction find that their pupils are highly motivated and more interested in a foreign language than in traditional, textbook-oriented courses. This is mainly due to the fact that the learning process is concentrated on subject matter that seems to be of greater relevance to those who study it” (Reinhold Freudenstein 1999: 353).

4.2 Lärande/bildning

4.2.1 Bildning

Våra respondenter är medvetna om deras kunskaper och lärande. De känner till sina brister/tillgångar och anser att deras tvåspråkighet är i ständig utveckling genom att de hela tiden lär sig nya saker. De anser att deras tvåspråkighet främjar andra ämnen i skolan, i synnerhet språkämnen. Vad gäller omvärlden ser de sig själva som öppna och mottagliga för andra människor och kulturer i och med att deras lärande har sin utgångspunkt i det som är igenkännbart hos dem (det vill säga deras upplevelser och erfarenheter av sin egen och andras kulturer). Gustavsson (1996) menar att *bildning*, *lärande* och *kunskap* har sin grund i det personliga och subjektiva som man använder sig med hjälp utav den livsvärld man befinner sig i. Respondenterna framstår inte som rädda för det främmande och obekanta, utan istället ställer sig öppna och nyfikna till det. Detta tror vi har att göra med deras upplevelser och det umgänge de har med människor från olika kulturella bakgrund. De känner sig bekväma i detta umgänge, därför har det främmande kommit till att bli bekant för dem. De känner en större samhörighet med andra tvåspråkiga ungdomar som de kan relatera sig till. *Mångkulturellbildning* innebär att kunna röra sig vidare till en annan fattningsförmåga (Gustavsson 1996). Det som de däremot finner som hotande och främmande är de ensidiga miljöer som de ibland känner att de stöter på både här i Sverige och sitt hemland:

Vera: Ja självklart, man känner ju sig som en främling här och en främling där i vissa situationer

– Samtliga respondenter instämmer och säger att de känner precis likadant.

Att de finner dessa miljöer som hotande och främmande beror mycket på att de är vana vid mångkulturella möten, då deras umgänge består utav olika kamrater från olika kulturer.

4.2.2 Kulturellt arv och bildning

Vi anser att våra respondenter är i sökandet av sitt kulturarv, då de söker sig till kunskaper om sitt ursprung och sin kultur genom att delta i modersmålsundervisningen och resor till hemlandet under sommarloven. Skuttnabb-Kangas (1981) ser språket som ett hjälpmedel i människans delaktighet i *kulturarvet*.

Bekim: När jag var liten så tyckte jag att det var jobbigt att åka ner för man hade inte så mycket att göra och sånt men nu när man har blivit äldre och kan gå ut och sånt.. Nu tycker jag att det är bara roligt att man kan umgås med släktingar och sånt, man kommer ju in överallt..

Stina: Det är sant, jag håller ju med att när man var yngre så var man bara hemma och hade inte så mycket att göra men nu när man blivit äldre har det blivit roligare att åka ner, man har ju kompisar och släktingar som man går ut och har roligt

– Samtliga respondenter instämmer

Respondenterna är medvetna om sitt modersmål och känner respekt för de äldre och sina föräldrar i användningen av det albanska språket. Gustavsson (1996) menar att *traditioner* står för de ständiga tolkningar och omtolkningar som sker och förmedlas generationer emellan. Vad gäller det svenska språket anser de att de kan uttrycka sig mest på svenska, då det svenska språket är det språk som påverkar större delen av deras liv exempelvis genom att de går i en svensk skolan, har svenska vänner etc. Socialpedagogiken avser att gemenskapen med andra människor är viktig och därför tar sin utgångspunkt i ”*situationsanpassad pragmatisk kunskap grundad i erfarenheter*” (Eriksson & Markström 2000: 204-205). Medan det albanska språket är sluten till en viss krets såsom kärnfamiljen, vissa specifika vänner, sina äldre bekanta etc.

4.2.3 Identitetsutveckling

Majoriteten av våra respondenter identifierar sig med båda språken som enligt Baker (1996) refereras till ”*bikulturell*” identifikation. Våra respondenter använder både det svenska och albanska språket i sitt tänkande. Deras tänkande är situationsbaserat, vilket kan leda till att deras identitetsbildning är situationsbaserad också.

De som har en starkare anknytning till det albanska språket i hemmet anses använda det albanska språket mer i deras tänkande, medan de som har en svagare anknytning genom att de exempelvis är födda i Sverige tenderar att använda svenskan mer i sitt tänkande. Det avgörande betraktas ändå vara den miljö de befinner sig i. Befinner de sig i en språkdominant svensk miljö och tänker på saker som exempelvis skolan kommer det svenska språktänkandet i bruk, men skulle de exempelvis tänka på släktingar så använder de sig utav det albanska språktänkandet istället.

De unga använder sig av den albanska kollektivkulturen såväl som den svenska individkulturen. Båda språken ger personen möjlighet att komma in i de olika kulturerna och därmed identifiera sig med båda (Baker 1996). De tar det bästa av båda kulturerna och gör det till en egen kultur som passar just dem och gör sig anpassningsbara till båda världarna. Detta kan de dock själva ibland uppleva som jobbigt i situationer då det kollektiva handlar mycket om att dela med sig, eftersom de kanske är bekväma med det privata:

Blerim: Visst är det kul att åka ner, men sen kan man ju också bli irriterad ibland på dem därnere för att de förväntar sig så mycket utav en... Typ att man ska bjuda på dricka och sånt för att man kommer ju från Sverige och då anser ju dem att man är rik och har pengar...

Vi anser att respondenternas miljö, familjevärderingar, kulturella drag och interaktion som sker i det sociala samspelet bidrar till deras identitetsbildning, där språket anses vara utgångspunkten. Vi delar våra tankar med Westmoreland (2001).

Våra respondenter upplever att när de åker på besök till hemlandet känner de sig mer ”svenskar” än vad de gör i Sverige. Medan i Sverige tar de till sig de båda kulturerna och skapar en egen kultur som passar just dem:

Vera: I första hand är jag ju stolt att jag kan tala mitt eget språk, sen lever jag ju här i Sverige också så det är klart jag ska tala svenska också och ju mer språk man kan desto bättre är det.

– *Samtliga respondenter instämmer*

Stina har svårt att identifiera sig med båda kulturerna. Hon känner vare sig mer svensk eller alban. Hon har svårt att urskilja mellan de två olika kulturen, vilket hon anser är inget hon medvetet tänker på. Däremot kunde de flesta identifiera sig med att de kände sig mer som ”svenskar” under deras vistelse i hemlandet och mer som ”albaner” när de befinner sig i Sverige. Orsaken kan vara att i Kosova refererar folk till respondenterna som ”de från Sverige”, medan man i Sverige refereras som ”alban”:

Bekim: *Där säger dom ju:*

- här är ju han som kommer från Sverige. Då blir det att man känner sig mer svensk.

– Samtliga respondenter instämmer

Fitore: *Grejen är att när man är där nere på semester så känner man sig mer svensk, men här känner man sig mer albansk så man hör inte riktigt hemma någonstans ibland.*

Man kollar ju bara på skillnaderna liksom, inte likheterna...

– Samtliga respondenter instämmer

4.2.4 Empowerment – kan främja tvåspråkighetsutvecklingen

Våra respondenter har en stor handlingsfrihet i deras språkbruk. De bestämmer själva vilket språk de vill använda och när de ska använda det. Föräldrarna ger stort utrymme och skapar stödjande strukturer för de ungas språkbruk i hemmet (Hagquist & Starrin 2002), vilket ger respondenterna mer självkontroll och självförtroende. På så sätt känner de sig nöjda med tillvaron och därmed har större respekt för sina föräldrar och andra i sin omgivning genom att anpassa sig efter olika situationers behov. Föräldrarna ger inte sina barn de givna svaren eller strikta reglerna för vad som får eller inte får pratas i hemmet. Istället skapar de stödjande miljöer såsom albanska tv – program och albanskt språkbruk i hemmet, dock även tillgång till internet och resor till hemlandet. Dessa olika metoder leder till främjandet utav ungdomarnas språkutveckling och på så sätt anser vi att föräldrarna lyckas bygga broar mellan generationerna och bibehållit en balansgång. Våra respondenters handlingsfrihet speglar sig i deras svar, då de känner sig nöjda med sina valmöjligheter. De väljer att prata albanska med sina föräldrar och de äldre för att de själva vill detta och inte för att de blir tillsagda: ”**Youth empowerment**” är kriterier som vuxna kan använda sig utav för att kunna bidra till bättre förhållanden (Hagquist & Starrin 2002).

Liridon: *De vill ju att jag ska kunna mitt eget språk och så, de tvingar inte mig men dem pratar alltid albanska med mig så att jag på något sett ska svara på albanska.*

Stina: *Man försöker ju själv prata albanska och så men det finns inga regler på att vi inte får lov att prata svenska.*

Bekim: *Mina föräldrar frågar typ varför pratar ni svenska och inte albanska, typ när jag snackar med min bror.*

Reglerna finns i familjen redan ”från början” och har med tiden blivit en sedvänja. Våra respondenter menar att modersmålet är ett sätt att identifiera sig och därför upplever de att det är viktigt att hålla modersmålet vid liv: ”*Ge människan en fisk så är hon mätt för dagen, lär henne att fiska så är hon mätt för livet*” (Hagquist & Starrin 2002)

Vad tycker föräldrarna om när ni talar svenska hemma?

Stina: *Inget särskild, men de föredrar ju att man pratar albanska. Men de blir ju inte sura om man inte gör det.*

– Samtliga respondenter instämmer

Tvåspråkighet kan också ge de unga mer makt över olika situationer i vardagen. Att kunna två språk innebär att man kan dra nytta av de olika språken i enspråkiga miljöer. Hagquist & Starrin (2002) menar att människor skall ha friheten att prata fritt från hjärtat utan fruktan för påföljder eller rädsla för utfrysning. Vissa av våra respondenter menar att det ibland kan vara skönt att prata fritt i vissa sammanhang utan att bli förstådd:

Visar & Blerim: Det bästa med att vara tvåspråkig är väl det att man kan sitta och prata med varandra till exempel på träningen utan att någon förstår vad man säger. Det behöver inte innebära att man snackar skit, men man kan ju faktiskt ta vara på språket om det är en tävling eller något sådant med andra kompisar. Då kan man typ viska till varandra och hjälpas åt...

Fitore: Alltså man behöver ju inte snacka skit. Ibland vill man ju bara prata lite privata grejer med sina syskon eller så...

Visar & Blerim: Alltså typ att om man ska säga någonting enskilt då behöver man liksom inte dra sig undan för att slippa så att någon annan hör, utan man kan ju använda sitt språk bara, det underlättar... typ man kan ju prata om någon som sitter framför en utan att dem förstår, det är ju roligt... (de skrattar)

Stina: Det kan vara skönt om man säger någonting som du vill att ingen annan ska förstå, i Sverige använder jag albanskan och därnere svenskan.

– Samtliga respondenter instämmer

4.3 Fritid

4.3.1 Föräldrarnas roll

Föräldrarna pratar albanska med ungdomarna, uppmuntrar dem till modersmålsundervisning och bidrar till resor i hemlandet. De bygger upp aktiva miljöer för sina barn som i sin tur bidrar till ett aktivt lärande. Detta anser respondenterna leder till att de kan bevara sitt modersmål. De tar med sig de språkkunskaper de fått i sitt hemland till Sverige och oftast fortsätter de att tala det albanska språket (mer än vanligt) en viss tid efter att de har kommit tillbaka från besöket. Baker (1996) avser att språkinövningen inte ska kännas som läxförhör utan ska vara nöjaktig

Bleona: Ja, det blir ju albanska som man pratar, det är inte så lätt att prata svenska när det är inte så många därnere som förstår. Ja, man lär ju sig nya ord och sånt.

Blerim: Man lär ju sig fruktansvärt mycket, de är ju så pass annorlunda... ibland kan de ju skämta om en själv utan att man själv fattar vad som sker utan bara hänger med och skrattar och sen slår det ju till men... det är ju ändå roligt..

Donika: När man åker dit så ställer man sig automatisk på att man ska vara mer öppen, man förväntas prata albanska och då ska man ju liksom försöka, för man vet ju att man inte kan snacka svenska där och då lär man sig mer...

Resorna till hemlandet ger de unga nya **upplevelser och erfarenheter** som de i sin tur använder till sin fördel, observerar och reflekterar över. Baker (1996) menar att barn/ungdomar ska uppleva nya situationer och nya händelser som är stimulerande och tillfredsställande för att kunna skapa rika språkerfarenheter. Detta tar de användning av i bildandet av sin identitet och i självförverkligandet. De unga ser fram emot det kollektiva samspelet som sker, där alla känner alla:

Blerim: Alltså det är ju kul att träffa släktingar och sånt och sen är det ju så roligt att alla känner alla där nere och sånt. Folk har inte problem med och komma fram till en och prata och sånt.. Där är det inte så att man ska behöva gå ut och dricka för att våga ta kontakt med andra och visa sig cool eller något, folk är bara öppna och bjuder mer av sig själva hela tiden. De är ju inte rädda för att prata precis...

– Samtliga respondenter instämmer

Familjen är viktig för barnets **språkutveckling**. Harding och Riley (1993) menar att föräldrarnas egen inställning till modersmålet är viktigt och att deras åsikter alltid är viktigare än omgivningens, samt har en större inverkan och betydelse hos barnet redan från början. Våra respondenter pratar fritt kring deras familj och fostran. De påstår sig ha en stor handlingsfrihet vad gäller deras språkbruk, men att föräldrarna föredrar att de pratar albanska i hemmet. Detta är något de uppmuntrats till redan i tidig ålder därför ser de det som en självklar uppgift och håller fast vid det. Däremot med sin mamma känner de att dem kan prata svenska i vissa sammanhang, exempelvis i köket då det albanska ordförrådet inte räcker till. Medan men sina syskon upplever de kommunikationen som en naturlig passage mellan det svenska och albanska språket. I många fall använder de bägge språken under en och samma diskussion. De känner en viss trygghet i detta:

Fitore: "Grejen är att när man pratar svenska man behöver inte tänka, när man pratar albanska då ska man kanske tänka på vilka ord man ska använda för att man kanske inte har lika brett ordförråd på albanska som man har på svenska."

Idag finns det inga strikta regler för språkbruket, men man kanske heller skulle kunna kalla dem för önskemål från föräldrarnas sida (vilket visar sig vara väl respekterade bland våra respondenter). Baker (1996) anser att föräldrar ska fungera såsom en *trädgårdsmästare* där de odlar en riklig språkmiljö och hjälper till med barnets språkutveckling, men själva växandet ska skapas utav barnet själv. Reglerna finns i familjen redan från början och har med tiden kommit att bli en sedvänja istället. Våra respondenter menar att modersmålet är ett sätt att identifiera sig med någonting och därför upplever de att det är viktigt att hålla modersspråket vid liv:

Bleona: Det finns inga regler så, men de vill ju att vi ska prata albanska hemma så att vi inte glömmet språket.

Stina: Min mamma pratar albanska med mig medan jag pratar med henne både och

Vera: Vi vill ju själva prata albanska hemma.

Vesa: Våra föräldrar brukar säga att vi måste prata albanska hemma, det är liksom vårt hemspråk och vi vill inte heller förlora vårt språk alltså.

Edon: De vill ju att jag ska prata albanska hemma så mycket som möjlig.

Liridon: De vill att jag ska kunna mitt eget språk, de tvingar inte mig, men de pratar alltid albanska med mig.

Bekim: Jag pratar albanska hemma, mina föräldrar kan inte heller jättebra svenska, så det blir bara albanska, medan med mina syskon blir både albanska och svenska.

4.3.2 Faderns påverkan

Ungdomarna anser att det är lättare att prata svenska med sina syskon och deras mammor i vissa sammanhang, än deras pappor. Detta på grund av att papporna enbart talar albanska med dem, även i de fallen då respondenterna svarar svenska tillbaka. Våra respondenter hävdar att deras föräldrar kan tala svenska (dock med undantag Blerims föräldrar). Men trots detta känner de en större lojalitet till att använda det albanska språket i samtal med sina föräldrar:

Stina: Alltså man känner ju sig mer tvungen att prata albanska med sina föräldrar, det är ju någon slags respekt om man säger så.

– *Samtliga respondenter instämmer*

Vi tror att föräldrarna, i synnerlighet pappan markerar sig själv och sin identitet genom att enbart prata albanska med barnen. Detta anser vi leder till att de unga känner en viss skyldighet eller lojalitet till att svara på albanska. Pappan framstår som en starkare identitetsfigur i familjen och tycks vara den person som håller det albanska språket vid liv. Baker (1996) menar att faderns inställning till tvåspråkighet kan vara av stor betydelse för barnet. Då han uppmuntrar barnet till tvåspråkighet ökar dennes självförtroende och attityd till språket. Mamman däremot anses vara en svagare länk till det albanska språket och istället bidrar till en halvspråkighetsutveckling, då det tycks finnas en tro enligt Baker (1996) att moderns språkliga samspel är grundläggande för barnet. Skälen till detta tror vi kan vara exempelvis att hon själv är i sökandet av en identitet och samhörighet i samhället, eller så använder hon barnen som en språkresurs till sin egen fördel. Det kan även vara så att mamman inte riktigt vet hur hon ska handskas med denna situation som förälder och anpassar sig till barnets önskemål och behov istället.

4.3.3 Familjekultur

Föräldrarnas roll har en stor betydelse i de ungas utveckling av tvåspråkighet. I våra intervjuer märker vi hur föräldrarnas gränser och markeringar påverkar och utvecklar respondenternas språkutveckling. Andra faktorer som påverkar respondenterna i deras sätt att utvecklas är de kulturella värden och mönster som föräldrarna fört med sig. Det kan exempelvis fortfarande vara den tysta kommunikationen om tidig romans/kärlek som gör att ungdomarna inte kan uttrycka sig romantiskt i tidig ålder på det albanska språket. Det leder till att de kan uppleva sina föräldrar här i Sverige som mer traditionella även i jämförelse med andra albanska föräldrar som är bosatta i Kosova. Ahmadi (2003) menar att dessa faktorer gör att de istället överdriver med de **traditionella** värderingarna och håller fast vid den gamla livsstilen.

Bekim: De i Kosova lever ju mer öppet än vad vi gör, nu när man åker där nere får ju tjejerna ta hem pojkvänner och göra sånt ...sånt som man inte fick innan. Det är numera ok med sånt, folk säger inte mycket. Medan vi här ska vara mera speciella, lite mer "fina" och så... medan där nere har samhället förändras, och vi har fortfarande kvar vissa gamla traditioner och så. Man tycker att det är positivt att det förändras där nere, att det blir ju mer öppet men samtidigt så tycker jag att det är negativt att vi inte hänger med.

– Samtliga respondenter instämmer

Respondenterna upplever det som en självklarhet att växla mellan språken och leva det liv som både samhället och hemmet kräver utav en. De känner sig anpassningsbara och inte heller så mycket olika från sina andra jämnåriga kompisar/klasskamrater (särskild de som är födda i Sverige). I situationer då de märker de kulturella skillnaderna är det oftast i samband med deras föräldrars åsikter och värderingar (Ahmadi 2003).

Vera: Alltså när man ska snacka med föräldrar så känner man att dem typ tänker annorlunda, oftast får mina kompisar göra mer än vad jag får, dem är lite mer konservativa.

Bekim: Som kille tror jag inte att man känner av lika mycket, det beror ju också på vart våra föräldrar kommer ifrån, om man är från landet eller från staden, det är ju en stor skillnad.. I och med att jag har föräldrar som kommer från stan så är de ju mer öppna.

Stina: Jag håller med, vi är också från stan och min mamma har ju aldrig varit jätte sträng utan det är mer att hon kan vara överbeskyddade, sen ibland kan det ju vara så att man inte får som man vill.

Edon: Det brukar ju också vara viktigt vad andra tycker och tänker om en, så föräldrar är rätt så beskyddade vad gäller ens rykte och så.

- Samtliga respondenter instämmer

4.3.4 Kulturella grupper

Våra respondenter upplever stora kulturskillnader mellan den svenska och den albanska kärnfamiljen. Stier (2004) menar att *"primära grupperna"* och det som talar för en primär grupp är mestadels kulturfamiljen. I Sverige handlar det exempelvis om kärnfamiljen, medan det i andra delar av världen kan det handla om hela släkten.

Samtliga respondenter är medvetna om att individen i Sverige har en större roll i den svenska familjen, medan det kollektiva i den albanska familjen är av stor betydelse. Detta finner respondenterna som intressant och spännande då de besöker sitt hemland. Vissa tycker att det är roligt att få träffa alla släktingar därnere:

Donika: Jag räknade någon dag och kom fram till att jag har 52 kusiner från mammas och pappas sida liksom. Här frågar man någon hur många kusiner de har och då är det oftast 2-3 stycken.

Albert: Typ min morsa har 8 syskon och alla dem ha 5 barn var, och nu vissa barnbarn också... så det är en hel del att hålla reda på. Det jobbigaste är nog det att man inte känner alla heller. När man går och hälsar på så vet dom precis vem man är, men själv spelar man cool trots att man har ingen aning om vem man pratar med liksom..

– Samtliga respondenter instämmer

Samtliga menar att de är roligt att åka ner till sitt hemland för att slappna av och träffa sina nära och kära, eftersom de håller sin kultur och identitet vid liv. De tycker det är bra för språkets utveckling, även om de ibland kan finna det jobbigt att uttrycka sig på albanska i vissa sammanhang.

En annan viktig sak som våra respondenter tycks ha reflekterat över är vikten av att lära känna sin egen släkt. Vad gäller grupper i Sverige verkar våra respondenter vara fria i sina val. De gör det som de trivs med och tillbringar tid med de personer som de tycker om. Majoriteten av ungdomarna har blandade kompisar och trivs i andras sällskap oavsett nationalitet, Stier (2004) ser dessa grupper av informell karaktär. Det är personligheten som räknas anser dem. Tjejerna i vår målgrupp anser att språk, nationalitet och tillhörighet i val av sina vänner inte är en viktig faktor för dem, med undantag från Vesa:

Vesa: Jag brukar vara med albanska tjejkompisar, det går inte och förklara men jag känner mig mer bekväm fastän vi pratar ju både svenska och albanska med varandra.

"Sekundärgrupperna" Stier (2004). Killarna i vår målgrupp är fysiskt aktiva på sin fritid och fotboll verkar vara trenden. Att det sen råkar finnas andra albaner i deras lag anser de bara är kul:

Bekim: Jag hänger med kompisar, spelar fotboll, festar...

För mig är det blandade kompisar eller rättare sagt mest invandrare med olika bakgrund, fastän det finns ju några albaner som spelar fotboll och det är ju kul, men det är inget man planerar utan det är intresset som styr mina val av fritiden.

Den enda aktiviteten som samtliga respondenter har gemensamt är modersmålsundervisningen och kan kopplas till *referensgrupper* (Stier 2004). Detta anser dem ligger i deras fria val och därför känner de en viss kontroll och samhörighet till gruppen. De lär sig mycket om sitt ursprung och sina rötter, samtidigt som de tycker att det är kul att träffa andra med samma bakgrund. De tycker också modersmålundervisningen är bra för att de får lära sig mer om sitt ursprung och kan hålla sitt modersmål vid liv.

4.3.5 Det livslånga lärandet i sociala sammanhang

Andra medium som främjar den språkliga inlärningsprocessen hos respondenterna är bland annat tv, internet och musik. Många utav respondenterna använder inte den albanska tv: n som en stor tillgång, utan det är mer något föräldrarna tittar på med hjälp av den digitala parabollen som sänder olika albanska program. Gustavsson (1996) menar att det vardagliga lärande sker bland annat i hemmet och genom massmedian. Han menar att lärandet sker i olika sammanhang och kommit att kallas för det **livslånga lärandet** (det vill säga man lär sig för livet, från vaggan till graven). Majoriteten av respondenterna har albanska program hemma (undantag från Stina) och tycker om att titta på albansk humor:

Blerim: Det ballaste är att se komedi på albanska, på svenska är det ju en helt annan grej... det låter mycket bättre på albanska

Killarna: Alltså vi är ju nog mer vana med svärord och så... Det är ju så albansk humor är byggd. Det är ju en konst, men albanskan har ju bättre ordförråd för det också... Man kan ju inte säga till någon "Ta hangsha zemren" typ jag ska äta upp ditt hjärta som det då blir på svenska, för det låter ju bara sjukt... Men vi är ju vana vi det så (tjejerna instämmer)...

Våra respondenter är välbekanta med den albanska humorn och tycker att den är roligt att titta på, i synnerlighet killarna. Detta för att "det finns ingen inläring utan innehåll och inte heller finns det några genvägar till kunskap" (Marton et al 1999: 167). De känner att de får ut mycket slangord som de på något sätt anser kännetecknar den albanska kulturen. Däremot tjejerna tycker mer om de skämt som är förknippade till **traditioner** och samhällsproblem:

Donika: Jag tror att om vi hade bott i Kosova så hade vi kanske inte tyckt att det var lika roligt med dem skämten (killarna instämmer), men vi bor ju här och så när vi hör något sådant typiskt "albanska" tycker vi att det är roligt...

Fitore: Alltså det beror ju på vad det är för skämt, de därnere handlar ju mer av samhällsproblem och typ såna gamla kulturella tankar (alltså att man är back i kulturen) och gör skämt av det... därför tycker vi ju att det är roligt

I deras val av musik är killarna inte så noggranna. De lyssnar på det som de tycker mest om, vilket för det mesta är blandat musik. Språket i musiken anser de inte har någon betydelse. Det som däremot dominerar i deras språkval av musik är engelska. Till skillnad från killarna lyssnar tjejerna mer på albansk musik. De föredrar likaväl som killarna blandad musik, dock med undantag från svensk musik. Detta för att de känner att de kan relatera mer till den albanska och engelska musiken. Sen är det några som varken lyssnar på albansk eller svensk musik, utan det är den engelska musiken som dominerar:

Blerim: Jag lyssnar och tittar på allt som jag tycker är intressant så det spelar ju inte sån stor roll, men kanske vad gäller musik så är det mer av den albanska musiken.

Fitore & Donika: Svensk musik funkade ju inte riktigt... Nej, alltså det kan ju vara allt annat som turkiska, engelska, grekiska, albanska, rätt så mycket albanska, men inte svenska.

Våra respondenter hävdar att kommunikationen med sina bekanta som befinner sig i hemlandet eller andra delar av världen sker via internet. Detta har de byggt upp via nätverket med hjälp av msn. Genom msn knyter respondenterna kontakter med andra ungdomar i utlandet. Oftast är det då med jämnåriga bekanta som de håller kontakten

med, men det förekommer även att vissa håller kontakten med äldre såsom exempelvis förbröder eller mostrar. Genom denna kommunikation lyckas man bibehålla sin tvåspråkighet och knyta an med nya sociala kontakter. Dewey (1998) menar att **”den fria tanken och den fria samtalet med världen”** ger människan bättre förutsättningar.

Albert: Alltså hela Kosova har blivit Internetcaféer, så man får ju massa msn till folk man ju knappt känner och de kan ge ut ens msn typ till tjejer och sånt för att försöka para ihop en...

– Samtliga respondenter instämmer

Samtliga respondenter har bekanta i Sverige. I samtal med de äldre använder de det albanska språket för att visa respekt. Däremot då de kommunicerar med sina jämnåriga använder de sig utav antingen det svenska språket eller en blandning utav både svenskan och albanskan:

Stina: Grejen är det att man pratar ju alltid med dem äldre på ett annat sätt även om de är svenskar, man använder ju finare ord än vad man gör med sina kompisar och det är ju samma sak med albanskan när man pratar albanske med dem äldre.

Albert: Jag märker att det är så att när man snackar på msn blir det mer albanska än vad man gör när man träffas vanligt, då blir det svenska eller en blandning av både och...

Blerim: Alltså när man pratar med sina jämnåriga kusiner pratar man ju svenska, men det är ju roligt när man plötsligt kan komma in i vissa albanska uttryck och sånt.

Våra respondenter är integrerade i en aktiv inlärningsprocess där båda språken får utrymme för utveckling på deras fritid. Deweys (1998) uttryck **”learning by doing”** kan också kopplas till människans gemensamma aktiviteter som utvecklas via de samspel som dem har till sin omvärld. De använder sig av olika medel till det sociala samspelet och agerar mycket utifrån deras fria vilja. De känner till de sociala reglerna vilket får de att känna samhörighet både med den albanska och den svenska kulturen.

4.3.6 Det informella lärandet

Det informella lärandet skedde under intervjuens gång där både vi som intervjuare och de som blev intervjuade tog del utav varandra kunskaper. Våra frågor anser vi frigjorde vissa utav deras dolda kunskaper. **Informell bildning** innebär att lärandet uppstår spontant och äger rum i en planerad och arrenderad miljö för att stimulera den kunskap man väljer att ta till sig (Bergstedt 1996)

Vesa: ”Ja, men när man är med någon ren svensk så kan man se att man bryter, i alla fall jag ibland, det är ju klart att man påverkas negativt, det går inte att förklara, att man typ inte vill skiljas sig från mängden och så”,

Därför kan vi som intervjuare se att samtliga respondenter besitter dolda kunskaper som de ej är medvetna om exempelvis att de har ett bra uttal i det svenska språket trots att de i själva verket tror att de bryter.

5. Slutord

5.1 Slutsats

Tanken med denna uppsats var att undersöka hur ungdomar berättar kring sin utveckling av tvåspråkigheten utanför skolan. För att fånga essensen av vår empiriska undersökning valde vi att lägga fokus på tre relevanta huvudområden utanför skolan: ”lärande/bildning”, ”tvåspråkighet” och ”fritid.” Avsikten med dessa olika huvudområden var att begränsa oss till vissa specifika ämnen ”utanför skolan”. Vi anser ha greppat vårt ändamål med uppsatsen och därtill också besvarat vår frågeställning. För att kort summera våra slutsatser valde vi att sammanfatta de undersökta huvudområden på följande sätt:

Tvåspråkighet: Inom detta huvudområde valde vi att lägga vikten på språkkulturerna och dess betydelse i den bemärkelsen då utveckling sker hos tvåspråkiga ungdomar utanför skolan. Här fann vi i vår empiriska undersökning (likaså teoretiska) att språket hos ungdomarna har stor betydelse i deras utveckling och att det är viktigt att ungdomarna är medvetna om fördelarna med att ha två olika språkkulturer som tillgång.

Lärande/bildning: Inom detta huvudområde valde vi att lägga fokus på de sammanhang där ungas lärande och bildning av tvåspråkighet uppstår. Men att även försöka förstå hur de unga upplever denna sortens upplevelse och om det har setts en viss avgörande roll i deras utveckling av tvåspråkighet. Det som vi kom fram till här är att de ungas olika språkliga och kulturella erfarenheter har en avgörande roll för deras lärande inom de olika kontexterna. Bildningen anses vara något som hjälper individen att forma den personliga identiteten samt ta åt sig och omtolka den verklighet som finns utanför dennes omgivning.

Fritiden: Slutligen inom det tredje huvudområdet satte vi stor vikt på fritidens relevans och dennes inverkan till ökad utveckling hos ungdomarnas tvåspråkighet utanför skolan. Vi ville fånga och lyfta fram fritidens arenor likaså språkkulturens roll inom varje arena. Detta för att kunna klargöra för vilka delområden inom fritiden som bidrar till största inverkan hos tvåspråkiga barn och på vilket sätt. Inom detta område fann vi att de sociala relationerna hade störst betydelse i utvecklingen av tvåspråkighet hos ungdomarna eftersom här kunde individerna ta del av båda språkkulturen och göra dem till en egen. På så vis fick de tillfället att stärka och vidareutveckla den egna identiteten, likaså bilda kontakter världen runt.

5.2 Egna tankar och reflektioner

Genom vårt arbete har vi fått fördjupade kunskaper om ett redan bekant område för oss. Då vi själva är tvåspråkiga ”kände vi igen” mycket av det som framkom i vår resultatredovisning. Vi har genom ett antal teorier försökt framföra de punkter som vi funderat kring.

Lärandet/bildning är något som sker runt omkring oss hela tiden, från vaggan till graven enligt Gustavsson (1996), därför fann vi dessa begrepp av största betydelse då man som tvåspråkig är i ett kounterligt möte med lärande och bildning inom olika sammanhang. De tydligaste markeringarna som vi fann inom detta område är det **kulturella arvet**, de ungas bildning av **bikulturell identitet** och känslan av **empowerment**. Då våra respondenter är i ett stadium där de är i sökandet av en identitet är det **kulturella arvet** betydelsefull. Deras erfarenheter och kunskaper av två olika språkliga och kulturella bakgrund ger de förutsättningar att röra sig fritt inom två olika världar och identifiera sig med båda två, vilket Baker (1996) kallar för bikulturell identifikation. Denna uppfattning stödjer vårt resultat starkt då våra respondenter känner att de kan identifiera sig med både kulturerna och ta det bästa utav båda och därefter bildar en ”egen kultur”. Denna handlingsfrihet anser vi stärker de ungas bild av sig själva och sin omgivning och ger de en känsla av kontroll.

Empowerment är det begreppet som förknippas med makt, kontroll och självtillit, vilket vi anser att våra respondenter visar starka tecken på då de har en stor handlingsfrihet i deras val av språkbruket i hemmet. Föräldrarna skapar stödjande strukturer för de unga att utveckla sitt modersmål genom att exempelvis ordna resor till hemlandet, där språkets intonation övas i sociala sammanhang. Därför är empowerment det rätta begreppet som ungdomarna kan ta del av och erfara för att stärkas som individ. Känslan av att vara i kontroll över sitt liv och ha föräldrarnas stöd vid sidan om är något man mår bra utav. Genom detta övervinner man de ”förvirrande” situationer som kan uppstå vid brist av ordförråd och brytning i ensidiga miljöer.

Att vara **tvåspråkig** innebär att kunna använda två språk skiftande i sin dagliga kommunikation. Då vi själva är tvåspråkiga anser vi att begreppet motsvarar sitt syfte. Detta för att vi själva kan relatera till den språkliga funktionen såväl som till våra respondenter. I likhet med våra tankar kring tvåspråkighet anser våra respondenter också att tvåspråkigheten är en tillgång som öppnar många dörrar och berikar ens upplevelser i olika sociala sammanhang.

Ett annat viktigt begrepp som vi valt att lägga fokus på är **halvspråkighet**. Vi har själva upplevt halvspråkighet i vissa sammanhang som något negativt och som en frustration då vi inte kunnat få uttryck för våra egna åsikter och upplevelser. Andra faktorer som är av stor betydelse för tvåspråkiga är strävan för den ”naturliga” kommunikationen med andra och viljan att inte skilja sig från mängden. Precis såsom en av våra respondenter påpekar: ”att bryta eller vara tvåspråkig är ju ändå en markering på att vara invandrare”. Det som kanske enspråkiga tar för givet i vissa sammanhang kan bli mödosamt för tvåspråkiga då man känner sig annorlunda och otillräcklig exempelvis i ensidiga miljöer då man kan uppfatta sig bryta och uppleva att man inte kan uttrycka sig som man önskar i brist av ordförråd. Därför ansåg vi att **kommunikativ stress** är en viktig funktion hos den tvåspråkige individen, då den ska lära sig att handskas med sina språk och tillämpa de i verkligheten. Därför är det viktigt att andra berömmar, motiverar, och uppmuntrar en. Uttrycket ”övning ger färdighet” ”passar som handen i handsken” hos tvåspråkiga

barn. Det är genom de sociala samspelet som man uppnår kunskaper och utvecklar sin tvåspråkighet. Av den orsaken blir positiva *attityder* från en själv och omgivningen av största betydelse.

Fritiden ”utanför skolan” kan uppfattas olika beroende på människan själv och dennes omgivning, därför har vi valt att använda fritiden som ett av de tre huvudområden i vår uppsats. Inom detta område är *föräldrarnas roll* viktig då de erbjuder barnen den primära fostran och har en betydelsefull inverkan i deras liv. Föräldrarnas fostran har den grundläggande utvecklingen av de språkliga och kulturella funktioner som man lär sig i hemmet. Det är genom familjens kulturella värderingar och uppfattningar som man går ut i samhället och bemöter en annan kultur. Som vi förstått är våra respondenter medvetna om föräldrarnas roll i den språkliga och kulturella påverkan och är eniga om deras uppfattningar att bevara sitt modersmål, vilket ligger i riktlinje med våra egna uppfattningar. Deras tänkande och användning av deras språk tros influeras av de sociala miljöerna såsom *familjekulturens* verkan och traditioner (vilket anses determinera deras anknytning till känslspråket).

I många avseende kan vi relatera oss till våra respondenter och deras svar. Mycket av det som framkommit i våra gruppintervjuer har öppnat en annan värld för oss. Våra kunskaper har fördjupats och våra uppfattningar har berikats på ett häpnadsväckande sätt. Vi har inte bara fått en bättre förståelse, utan även lärt oss kunskaper som vi kan ta med oss i livet. Detta inte bara på grund utav våra intervjuer, utan även intervjuerna i kombination med litteraturen har uppfyllt en viss medvetenhet. Av denna uppsats kommer vi att kunna dra nytta i livet då vi under livets olika skeden kommer att få möta tvåspråkiga människor i olika sammanhang såsom i skolan, jobbet, hemmet och i vår bekantskap. Vi kan inte förutse framtida resultat, men vi har kunskaperna som utgångspunkt.

5.3 Metoddiskussion

Vår tillämpning av metod har varit lärorik och spännande. Anledningen till att vi valde att använda oss utav gruppintervjuer var dels för att det var en ny metod och för att vi ville få en djupare förståelse av vårt valda ämnesområde. Vi anser att gruppintervjuer har både sina fördelar och nackdelar, men att den gett oss ett nytt perspektiv på kvalitativ forskning och breddare förståelse för den. I genomförningen av gruppintervjuerna skede en utveckling som fångade vår uppmärksamhet redan i första gruppintervjun. Vi upplevde en förbättring i vår intervjuteknik redan den första halvtimmen och detta gav oss ett bättre grepp av intervjun. Relationen till våra respondenter utvecklades och vi lyckades skapa en trygg och behaglig miljö för både oss själva och våra respondenter. Nackdelen med gruppintervjuerna är att deltagarna kan påverka varandra i deras svar. Då det finns andra deltagare får man respektera allas privatliv, men risken finns att man inte når djupet. I och med att vi redan hade en präglat förförståelse av vårt valda studieområde fanns det ett ytterligare en risk för oss att påverka deras svar. Även om denna sannolikhet var vi medvetna om, därför var vi försiktiga i våra sätt att ställa frågor. Vi upplevde dock inte denna problematik under intervjuens gång och frambringade istället framgång, särskilt i genomförningen av den andra intervjun då vi redan skaffat oss kunskaper och erfarenheter från den första gruppintervjun.

Under arbetets gång har vi kommit att förstå att vårt valda ämnes områden är bredd, intressant och att det inte har gjorts så mycket forskning kring det. Detta område hade kunnat undersökas på olika sätt, då konsten är att begränsa sig kände vi att narrativa intervjuer hade kunnat hjälpa oss fånga djupet utav vissa personers upplevelser och erfarenheter. Men för att få en mer övergripande bild hade enkätundersökningar varit den optimala lösningen. Dock anser vi själva ha fångat en mellan nivå av både de ungas upplevelser och erfarenheter såväl som det sociala samspelet av en grupp. Idealet hade varit en kombination av både enkäter och intervjuer för att nå en ett större urval och stödja de framkomna resultaten.

Denna erfarenhet har öppnat många dörrar för framtida undersökningar och gett oss närmare inblick av de vetenskapliga förhållningssätten.

Då vi i vår undersökning valt att genomföra gruppintervjuer och har ett begränsat urval vill vi inte framföra generaliseringar för en grupps åsikter till en större population.

5.4 Utmaningar

De svårigheter som har kommit upp under arbetets gång är bristen på vetenskaplig forskning som har gjort det svårt för oss att kunna jämföra vårt resultat med andra forskningar. Istället fick vi förlita oss på adekvat litteratur.

Eftersom vår målgrupp var albansk-/svensktalande gymnasieungdomar var det svårt att hitta litteratur som refererade direkt till dessa ungdomar vilka vi hade som fokus. Därför var det också svårt att definiera var gränsen för barndom och ungdom i litteraturen gick, då dem många gånger var oklart kring denna gräns emellan. En annan punkt som kom till vår uppmärksamhet var att vi fann ingen forskning som undersökt genusperspektivet inom detta sammanhang.

Genomförningen av intervjuerna var den mest spännande delen av vårt arbete. Då vi var oerfarna inom gruppintervjuer fann vi det första utförandet av gruppintervjun utmananden i och med att vi var i en främmande miljö med främmande intervjupersoner som vi träffade för första gången. Fördelen var dock att vi var två stycken personer och kunde fokusera oss på olika områden. Sammanställningen av gruppintervjuerna var också en stor utmaning då vi fick vara mycket alerta för att kunna skilja på vem som sa vad. Men med hjälp av våra anteckningar som den ene förde under intervjuens gång, gjorde att den andre kunna ledde intervjun.

En annan utmaning var våra redan förutfattade meningar om utveckling av tvåspråkighet utanför skolan som kom att förändrats under arbetets. Då vi fick en djupare insikt utav vårt studieområde ökade vår medvetenhet. Vi kom att inse områdets komplexitet och de brister och förmåner som utvecklingen av tvåspråkighet har utanför skolan.

Konsten att begränsa oss har varit vår största utmaning, då viljan fanns att bredda ut oss. Men med hjälp av vår handledare lyckades vi begränsa oss inom vissa relevanta huvudområden som vi anser är mest betydelsefulla för vår uppsats.

5.5 Vidare forskning

I och med att det inte finns mycket forskning om vårt valda studieområde, anser vi att det skulle vara mycket intressant att vidareutveckla ”utvecklingen av tvåspråkighet utanför skolan” ur nya perspektiv såsom:

- Fostrans betydelse för de ungas tvåspråkighet
- Hur kommer det sig att fadern ses som en starkare figur för de ungas utveckling utav tvåspråkighet?
- Varför är mamman en svagare länk till modersmålet?
- Framtida attityder hos ungdomar gentemot det egna språket?
- Hur är det att leva i två olika språkkulturer?
- Halvspråkighet – tillgång eller begränsning?
- Tvåspråkighet - ur ett genusperspektiv?

6. Referenser

Ahmadi, Nader (red.) (2003). *Ungdom, kulturmöten, identitet*. Stockholm: Liber AB.

Almqvist, Kjerstin & Broberg, Anders G. Kulturella skillnader i barnuppfostran och utvecklingsideal. I Allwood, Carl Martin & Franzén, Elsie C. (red.) (2000). *Tvärkulturella möten*. Falkenberg: Natur & Kultur.

Andersson, Per & Bergstedt, Bosse. Kunskapens makt – Om Foucault, förnuftskritik och självomsorg. I Ellström, Per-Erik, Gustavsson, Bernt & Larsson, Staffan (red.) (1996). *Livslångt lärande*. Lund: Studentlitteratur.

Axelsson, Monika, Sällgren, Mariana & Hokkanen - Lenartsson, Ingrid (2002) *Den röda tråden*. Stockholms stad: Integrationsförvaltningen.

Baker, Colin (1996). *Barnets väg till tvåspråkighet*. Uppsala: Påfågeln

Bergstedt, Bosse (1996). Mellan omedvetet och medvetet. I Ellström, Per Erik, Gustavsson, Bernt & Larsson, Staffan (red.) (1996). *Livslångt lärande*. Lund: Studentlitteratur.

Bergstedt, Bosse. Mellan omedvetet och medvetet – Om psykoanalys, poetik och livslångt lärande: I Ellström, Per-Erik, Gustavsson, Bernt & Larsson, Staffan (red.) (1996). *Livslångt lärande*. Lund: Studentlitteratur.

Berggren, Leif (red) (200). *Fritidskulturer*. Lund: Studentlitteratur.

Berggren, Leif (200). ”JAMEN PAPPA, DU ÄR JU LÖPARE!” I Berggren, Leif (red) (200). *Fritidskulturer*. Lund: Studentlitteratur.

Bernt & Larsson, Staffan (red.) (1996). *Livslångt lärande*. Lund: Studentlitteratur.

Bryman, Alan (2001). *Samhällsvetenskapliga metoder*. Uppl: 1:3: Malmö: Liber AB.

Bäck-Wiklund, Margareta & Bergsten, Birgitta (1997). *Det moderna faderskapet*. Falkenberg: Natur & Kultur.

Chomsky, Noam (1969). *Människan och språket*. Stockholm: PAN/Norstedts.

Dahlgren, Lars & Hultqvist, Kenneth (red)(1995). *Seendet och seendets villkor*. Stockholm: HLS förlag.

Dencik, Lars (2002). Valfärdens barn eller barns välfärd? I Dahlgren, Lars & Hultqvist, Kenneth (red)(1995). *Seendet och seendets villkor*. Stockholm: HLS förlag.

Dewey, John (1998). *Individ, skola och samhälle*. Pedagogiska texter av John Dewey. Urval, Inledning och kommentarer av Sven G Hartman och Ulf P Lundgren. Stockholm: Natur och Kultur.

Egidius, Henry (2002). *Termllexikon i psykologi, pedagogik och psykoterapi*. Lund: Studentlitteratur.

Ellström, Per Erik (1996). Rutin och reflektion. I Ellström, Per Erik, Gustavsson, Bernt & Larsson, Staffan (red.) (1996). *Livslångt lärande*. Lund: Studentlitteratur.

Ellström, Per Erik, Gustavsson, Bernt & Larsson, Staffan (red.) (1996). *Livslångt lärande*. Lund: Studentlitteratur.

Ericsson, Lisbeth & Markström, Ann – Marie (2000). *Den svårfångade socialpedagogiken*. Lund: Studentlitteratur.

Gustavsson, Bernt (1996). *Bildning i vår tid - om bildningens möjligheter och villkor i modern samhälle*. Finland: WS Bookwell.

Gustavsson, Bernt (1996). Att leva och lära livet ut- livslångt lärande ur ett integrativt perspektiv. Ellström, Per Erik, Gustavsson, Bernt & Larsson, Staffan (red.) (1996). *Livslångt lärande*. Lund: Studentlitteratur.

Gustavsson, Bernt & Osman, Ali (1996). Kunskapens makt. I Ellström, Per Erik, Gustavsson,

Gustavsson, Bernt. Att leva och lära livet ut – livslångt lärande ur ett integrativt perspektiv. I Ellström, Per-Erik, Gustavsson, Bernt & Larsson, Staffan (red.) (1996). *Livslångt lärande*. Lund: Studentlitteratur.

Hagquist, Curt & Starrin, Bengt (2002). Empowerment och lokala studier vägar till kunskap och förändring. I Dahlgren, Lars & Hultqvist, Kenneth (red)(1995). *Seendet och seendets villkor*. Stockholm: HLS förlag.

Harding, Edith & Riley, Philip (1993). *Den tvåspråkiga familjen*. Uppsala: Förlaget Påfågeln.

Huss, Lena Marjetta (1991) *Simultan tvåspråkighet i svensk-finsk kontext*. Stockholm: Almqvist & Wiksell International.

Jörgen, Nils (1995) *Barnspråk och ungdomsspråk*. Lund: Studentlitteratur.

Kvale, Steinar 1997. *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.

Laaksonen, Tarja (1999). *Tvåspråkighet utifrån och inifrån- om språkrelaterad personperception och språkrelaterade stressreaktioner*. Stockholm: Psykologiska institutionen.

- Ladberg, Gunilla (2000). *Skolans språk och barnets*. Lund: Studentlitteratur.
- Larsson, Staffan. Vardagslärande och vuxenstudier. I Ellström, Per-Erik, Gustavsson, Bernt & Larsson, Staffan (red.) (1996). *Livslångt lärande*. Lund: Studentlitteratur.
- Lindqvist, Gunilla (red.) (1999). *Vygotskij och skolan*. Lund: Studentlitteratur.
- Madsen, Torsten (red) (1994). *Lärarens lärande*. Lund: Studentlitteratur.
- Marton, Ference, Dahlgren, Lars Owe, Svensson, Lennart & Säljö Roger (2001). *Inläring och omvärldsuppfattning*. Stockholm: Prisma.
- May, Tim 2001. *Samhällsvetenskaplig forskning*. Lund: Studentlitteratur.
- Nilsson, Per (2000). Idrott och modernisering. I Berggren, Leif (red) (200). *Fritidskulturer*. Lund: Studentlitteratur.
- Ross, Hans-Edvard (2004). *Frågeteknik för kvalitativa intervjuer*. Lund: Sociologiska institutionen.
- Sjögren, Annick. Kulturens roll i identitetens byggande. I Ahmadi, Nader (red.) (2003). *Ungdom, kulturmöten, identitet*. Stockholm: Liber AB.
- Skuttnabb-Kangas, Tove (1981). *Tvåspråkighet*. Lund: LiberLäromedel.
- Språkforskningsinstitutet i Rinkeby. Myndigheten för skolutveckling 2004 (andra upplagan). *TVÅ SPRÅK ELLER FLERA? Råd till flerspråkiga familjer*. Distribution Text: Liber.
- Stier, Jonas (2004). *Kulturmöten*. Lund: Studentlitteratur.
- Sundgren, Gunnar (1998). Skola för alla – en medborgarskola? I Svedberg, Lars & Zaar, Moica (red.) (1998). *Boken om pedagogerna*. Stockholm: Liber AB.
- Svedberg, Lars & Zaar, Moica (red.) (1998). *Boken om pedagogerna*. Stockholm: Liber AB.
- Söderberg, Ragnhild (1988). *Barnets tidiga språkutveckling*. Malmö: Gleerups.
- Viberg, Åke (2001). *Modersmål, fadersmål och andraspråk*. I Pedagogiska magasinet 2 / 2001
- Wallén, Göran (1996). *Vetenskapsteori och forskningsmetodik*. Lund: Studentlitteratur.
- Westmoreland, Elisabet Plöjel (2001). *Tvärkulturell fostran*. Lunds Universitet: Sociologiska instutionen.
- Widerberg, Karin (2002). *Kvalitativ forskning i praktiken*. Lund: Studentlitteratur.

Artiklar

Pedagogiska magasinet 2 / 2001

Tema: Andra språk och andraspråk

Artikel: Viberg, Åke (2001). *Modersmål, fadersmål och andraspråk*.

Forskningsprojekt (Alla källor uppdaterat 07/05/16)

Axelsson, Monica, Lennartson-Hokkanen, Ingrid & Sellgren, Mariana (2002).

DEN RÖDA TRÅDEN Utvärdering av Stockholms stads storstadssatsning – målområde språkutveckling och skolresultat. Språkforskningsinstitutet i Rinkeby.

http://66.102.1.104/scholar?hl=sv&lr=&q=cache:d8RuA5saJwEJ:www.integration.nu/rapporter/ovrigarapporter/rodatraden_sammanfattning.pdf+DEN+R%C3%96DA+TR%C3%85DEN+Utv%C3%A4rdering+av+stockholms+stads+storstadssatsning+m%C3%A5lomr%C3%A5de+spr%C3%A5kutveckling+och+s

- *Språk och kunskapsutveckling i Stockholms Stad” 2004- 200,*

<http://www.rinkeby-multiling.stockholm.se/Aktuellt/Slutrapport.pdf>

- Reinhold Freudenstein (1999) *Bilingualism, language policy, and the European Union*. Marburg: Philipps-Universität.

http://digital.georgetown.edu/gurt/1999/gurt_1999_26.pdf

- *Dokumentation: konferens om språkutveckling i flerspråkiga storstadsmiljöer.*

http://www.storstad.gov.se/framtid/arkiv/storstad_och_framtid/temaseminarier/dokumentation_tema_sprak_maj_02.pdf

- *Interaktionen i ett språkbadsdagem –lärarstrategier för andraspråksanvändning*

<https://www.ep.liu.se/ecp/006/024/ecp00624b.pdf>

- *Två språk eller flera: råd till flerspråkiga familjer*

<http://modersmal.skolutveckling.se/dokument/Albanska%20Flersprak2.pdf>

- *”Språk och språkbruk bland ungdomar i flerspråkiga storstadsmiljöer 2002 – 2006”*

http://hum.gu.se/institutioner/svenska-spraket/isa/verk/projekt/pag/pg_forsk2?d=p

- *Språkanvändning och kunskapsbildning*

<http://www.pedagog.lu.se/forskning/skrifter/rapport85.pdf>

- *Mångkulturell bildning - om lärande och liv i folkbildningens värld*

<http://www.pedagog.lu.se/forskning/skrifter/uppsats36.pdf>

7. Bilaga 1 - Intervjuguide till våra gruppintervjuer

Bakgrund

- Hur gamla är ni?
- Vad talar ni för språk?
- I vilket land är ni födda?
- Var är era föräldrar födda?
- Vad läser ni för program i gymnasiet?

Språk och fostran

- Vilket språk används hemma?
- Finns det regler för vilket språk som får lova att användas hemma?
- Varför finns dessa regler?
- Händer det att ni måste tala albanska hemma eftersom föräldrarna inte förstår svenska?
- Vad tycker föräldrarna om när ni talar svenska hemma?

Språk och kultur

- Upplever ni fördelar eller nackdelar med att vara tvåspråkig? Vilka är det nackfördelar?
- Händer det att ni känner er annorlunda eftersom ni är tvåspråkiga? Om ja, i vilka sammanhang och hur påverkas ni utav det?
- Hur är det att leva i två olika kulturer?
- På vilket sätt spelar roll dessa två språkkulturer i erat liv?
- Deltar ni i aktiviteter som är kopplade till hemspråket, vilka i så fall?

Språkets betydelse för fritid och identitet

- Hur känns det att kunna planera sin fritid efter språkets tillgång eller gör ni det omedvetet?
- Påverkar språket era val av fritidsaktiviteter?
- Kan ni ge några exempel på hur dessa val spelar roll i språkets betydelse som resurs?
- Händer det att ni ibland känner att ni kan identifiera er med båda språken? Hur upplever ni det?
- Vad gäller erat val av musik, film och TV spelar språket roll eller blir det spontana val?
- Vad är det bästa om att vara tvåspråkig?

Språkens betydelse i det sociala nätverket

- På vilket språk tänker ni?
- På vilket språk har ni lättare att prata om känslor och visa kärlek?
- Vilket språk föredrar ni att använda när ni är hemma och lagar mat i köket eller tittar på fotboll med familj och vänner?
- När ni pratar om viktiga saker som berör samhället i stort exempelvis politik eller undervisning, vilket språk föredrar ni att använda?
- Modersmål är er individuella val, varför väljer ni att läsa det?
- Vad är det bästa med modersmålsundervisning?

- Har ni nära släktingar eller bekanta från hemlandet i Sverige? Om ja, vilken relation har till dem och vad betyder det för er?
- Hur ofta brukar ni besöka hemlandet och hur känner ni er under er vistelse där?
- Vilket språk dominerar er vardag då och tycker ni att ni lär er nya ord?
- När ni är i Sverige, håller ni kontakt med era bekanta? Hur, via telefon eller Internet?
- Vad har dessa resor för betydelse i er liv?